

EESTI RIIGI LÕIMUMIS- JA KOHANEMISTEENUSED

LÜHENDITE SELGITUSED	3
MÕISTED	4
SISSEJUHATUS	6
I KOHANEMIS- JA LÕIMUMISTEENUSTE SIHTRÜHMADE KIRJELDUS	8
TEISTEST RAHVUSTEST PÜSIELANIKUD	8
UUSSISSERÄNDAJAD	9
RAHVUSKAASLASED JA TAGASIPÖÖRDUJAD	11
EESTLASED	12
II KOHANEMIS- JA LÕIMUMISTEENUSED I TEENUSVALDKONDADE KAUPA	13
RÄNNE	13
KODAKONDSUS	16
TÖÖTURG JA ETTEVÕTLUS	17
MEEDIA JA INFOVÄLI	20
SOTSIAALNE KAITSE JA TERVIS	22
HARIDUS JA EESTI KEELE ÕPE	23
TURVALISUS JA ÕIGUSKORD	31
REGIONAALARENG	33
KULTUUR, SPORT, KODANIKUÜHISKOND	34
III KOHANEMIS- JA LÕIMUMISPOLIITIKA KUJUNDAMINE	39
KOKKUVÕTE JA JÄRELDUSED	41
KASUTATUD ALLIKAD	43

AMIF – Varjupaiga-, Rände- ja Integratsioonifond
EAS – Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus
EIM – Eesti Integratsiooni Monitooring
EIK – Eesti Inimõiguste Keskus
ERR – Eesti Rahvusringhääling
ESF – Euroopa Sotsiaalfond
EL – Euroopa Liit
HTM – Haridus- ja Teadusministeerium
IHE – International House of Estonia / Eesti Rahvusvaheline Maja
INSA – Integratsiooni Sihtasutus
JuM – Justiitsministeerium
KOV – kohalik omavalitsus
KuM – Kultuuriministeerium
LE2020 – valdkondlik arengukava „Lõimuv Eesti 2020“
MKM – Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium
MTÜ – mittetulundusühing
OÜ – osaühing
PPA – Politsei- ja Piirivalveamet
RaM – Rahandusministeerium
RE – riigieelarve
RES – riigi eelarvestrateegia
SiM – Siseministeerium
SoM – Sotsiaalministeerium
STAK – siseturvalisuse arengukava
TERE – tegevuspõhine eelarvestamine
TK – Töötukassa
TLÜ – Tallinna Ülikool
TÜ – Tartu Ülikool
TTÜ – Tallinna Tehnikaülikool
VV – Vabariigi Valitsus
VäM – Välisministeerium
WIE – programm „Work in Estonia“

Mõiste	Selgitus
Püsiv Eestis elamine	Välismaalase püsiv Eestis elamine on välismaalase Eestis viibimine Eesti elamisloa või -õiguse alusel.
Kohanemine	Mitmepoolne protsess, mille käigus riiki (ümber)asunud uussisserändajad kohanevad uue keskkonna ja vastuvõtva ühiskonnaga. Protsessi iseloomustab teadmiste ja oskuste omandamine, mis aitab uues keskkonnas toimida nii igapäevaelu puudutavas sfääris (elukoha leidmine, kooli- ja lasteaiakohad, maksud, tervishoiu- ja sotsiaalteenused, keeleõppe võimalused jne), riigisfääris (ühiskonna korraldus, seadusandlus, riigi toimimispõhimõtted, teise riigi kodakondsusega isikute õigused ja kohustused, elamisloa ja elamisõigusega seonduv jne) kui ka käitumuslikus sfääris (esmane arusaam vastuvõtva ühiskonna alusväärtustest, kultuurilistest tavadest, esmatasandi keeleõpe jne). Lisaks uussisserändajatele on oluline arvestada ka tagasipöördujate kohanemisvajadusi, kes samuti seisavad silmitsi kohanemiskustega Eestis.
Kodakondsusleping / keeleõppeleping	Riik pakub 2019. aastast võimalust sõlmida keeleõppeleping vähemalt viis aastat Eestis seaduslikul alusel elanud inimestel, kes vastavad põhilistele kodakondsuse taotlemise tingimustele ja kes soovivad taotleda Eesti kodakondsust.
Kolmandate riikide kodanikud	Isikud, kes ei ole Euroopa Liidu, Euroopa Majanduspiirkonna liikmesriigi (Norra, Island, Liechtenstein) ega Šveitsi Konföderatsiooni kodanikud.
Määratlemata kodakondsusega isik	Isik või tema järeltulija, kes on jäänud varasemast kodakondsusest ilma seoses Nõukogude Liidu lakkamisega, kuid ei ole realiseerinud võimalust omandada järglasriigi Venemaa Föderatsiooni kodakondsust.
Lõimumine	Mitmepoolne sotsiaalse sidususe tekke protsess ühiskonnas eri keelelis-kultuurilise taustaga inimeste vahel. Protsessi iseloomustab teadmiste, oskuste omandamine ja väärtuste kujunemine, mis panustavad ühiskonna arengusse praktilise koostöö ja vastastikuse avatuse kaudu. Lõimumise tulemusena väheneb ühiskonnaliikmete kultuurilisest, keelelisest, religioosest ja rahvuslikust kuuluvusest tingitud sotsiaalmajanduslik ebavõrdsus ja osalemine ühiskonnaelus ning tekkiv sotsiaalne kapital võimaldab ühiskonnal ühtselt areneda.
Pereränne	Ränne, mille eesmärk on asuda elama abikaasa või pereliikme juurde.
Rahvusvahelise kaitse saaja	Isik, kes taotleb välisriigis kaitset, kartes päritoluriigis tagakiusamist rassi, usu, rahvuse, poliitiliste veendumuste või sotsiaalsesse gruppi kuulumise pärast või kelle suhtes võidakse päritoluriigis kohaldada surmanuhtlust või inimväärikust alandavaid karistamisviise või kelle päritoluriigis toimub sõda.
Püsielanik	Legalselt Eestis viibiv isik, kes on riigis elanud rohkem kui viis aastat.
Rahvuskaaslane	Välismaal elavad eestlased ja Eesti kodanikud

Rahvusvähemus	Väljaspool oma riiki elav põhirahvuse suhtes arvulises vähemuses olev kogukond. ¹
Riigiidentiteet	Ühiskonnaliikmete jagatud seotustunne riigiga. Ühine riigiidentiteet põhineb jagatud väärtustel, sümbolitel ja praktikatel ning tagab inimeste kuuluvustunde ja turvatunde ühiskonnas. Ühine riigiidentiteet kui Eesti elanike meie-tunnetus tagab kõikidele ühiskonnaliikmetele võimaluse osaleda Eesti ühiskondlikus ja poliitilises elus ning põhineb liberaalsete demokraatlike normide, väärtuste ja protseduuride tunnustamisel ja väärtustamisel.
Rändesaldo	Aasta jooksul sisse- ja väljarännanute arvu vahe. Positiivne rändesaldo näitab sisserände, negatiivne väljarände ülekaalu.
Seaduslik ränne	Seadusliku raamistikuga vastavuses olev ränne.
Tagasiränne	Isiku tagasipöördumine sihtriigist lähteriiki.
Tagasipöörduja	Välisriigist Eestisse elama asunud Eesti kodanik või eesti rahvusest inimene ning tema Eestisse elama asunud abikaasa, laps või vanem.
Tippspetsialist	Mis tahes valdkonnas erialast ettevalmistust omav välismaalane, kellele Eestis registreeritud tööandja kohustub maksma erialase töö eest tasu, mille suurus on vähemalt võrdne Statistikaameti poolt viimati avaldatud Eesti aasta keskmise brutokuupalga ja koefitsiendi 2 korrutisega.
Tähtajaline elamisluba	Tähtajaline elamisluba on välismaalasele antav luba Eestisse elama asumiseks ja Eestis elamiseks vastavalt „Välismaalaste seaduses“ sätestatud ja elamisloaga kindlaks määratud tingimustele.
Tööränne	Töötamise eesmärgil toimuv ränne.
Uussisserändaja	Legaalselt Eestisse sisserännanud välismaalane, kes on riigis viibinud vähem kui viis aastat. Sisserände põhjused varieeruvad ja katavad kõiki „Välismaalaste seaduses“ sätestatud elamisloa andmise aluseid, „Euroopa Liidu kodaniku seaduses“ riigis viibimise aluseid ja „Välismaalasele rahvusvahelise kaitse andmise seaduses“ sätestatud elamisloa andmise aluseid.
Vähemusrahvus	Riigi põlisrahvastiku hulka kuuluv põhirahvusest etnilise enesemääratluse, keele, usu või kultuurilise omapära poolest erinev ajalooline rahvusrühm (peipsivenelased, eestirootslased). Vähemusrahvusena käsitletakse Eesti kodanikke, kes elavad Eesti territooriumil; omavad kauaaegseid, kindlaid ja kestvaid sidemeid Eestiga; erinevad eestlastest oma etnilise kuuluvuse, kultuurilise omapära, religiooni või keele poolest; on ajendatud soovist üheskoos alal hoida oma kultuuritavasid, religiooni või keelt, mis on aluseks nende ühisele identiteedile.
Välismaalane	Välismaalane on isik, kes ei ole Eesti kodanik.
Välispäritolu taustaga püsielanik	Legaalselt Eestis viibiv isik, sisserännanud välismaalane või tema järeltulija, kes on riigis elanud rohkem kui viis aastat.
Väljaränne	Tegevus, mille käigus varem alaliselt ühes riigis elanud isik lõpetab alalise elamise selles riigis ajaks, mis on või eeldatavalt on vähemalt 12 kuud.
Õpiränne	Õppimise eesmärgil toimuv ränne.

¹ Vastavalt 2011. aasta rahva ja eluruumide loenduse andmetele on suurimad rahvusvähemused Eestis venelased, ukrainlased, valgevenelased ja soomlased.

Eestis elab 194 eri rahvust. Arengukava „Lõimuv Eesti 2020“ tegevuste **üldeesmärk on sotsiaalselt sidus Eesti ühiskond**, kus erineva keele- ja kultuuritaustaga inimesed osalevad aktiivselt ühiskonnaelus ning jagavad demokraatlikke väärtusi. Lõimumispoliitika on olemuselt horisontaalne ja hõlmab mitut riigieelarve strateegia poliitikavaldkonda: eesti keele ja kultuuri säilitamine, Eesti riigi julgeolek, majanduse konkurentsivõime jt (LISA 1). Teised poliitikavaldkondade teenused toetavad lõimumist siis, kui nad arvestavad otseselt sihtrühmade kohanemise ja lõimumise vajadustega.

30. mail 2019 kinnitas Vabariigi Valitsus oma tegevusprogrammi perioodiks 2019–2023. Selle kohaselt vastutab kultuuriminister analüüsi ja ettepanekute esitamise eest (edaspidi ettepanekud), mis puudutavad lõimumisteenuseid, mida pakutakse teistest rahvustest püsielanikele ja teistele sihtrühmadele. Ülesande kaasvastutajad on haridus- ja teadusminister, rahvastikuminister, sotsiaalminister ning majandus- ja taristuminister. Käesolevale analüüsile järgneb „Analüüs ja ettepanekud tagasipöördujatele, väljaspool Eestit elavatele rahvuskaaslastele ja uussisserändajatele pakutavate teenuste väljatöötamiseks“, mille Siseministeerium esitab Vabariigi Valitsusele 2019. aasta lõpuks.

Käesoleva analüüsi eesmärk on kaardistada kohanemis- ja lõimumisteenused, mida pakutakse neljale sihtrühmale - teistest rahvustest püsielanikele, uussisserändajadajatele, eestlastele ning rahvuskaaslastele ja tagasipöördujatele - ning teha ettepanekud nende tulemuslikumaks korraldamiseks tulevikus. Sihtrühmadesse kuulub **694 553** inimest:

- **117 447** eestlast, kes on isiklikult valmis aitama teistest riikidest Eestisse elama tulnud inimestel kohaneda eluga Eestis (Civitta 2019); **99 510** eestlast, kes tunnevad suurt vajadust kohanemis- ja lõimumistemaatika järele meedias (nt telesaated) ja kultuurielus (Civitta 2019);
- vähelõimunud ja osaliselt lõimumata isikud ehk kokku **303 834** inimest, kes elavad peamiselt Ida-Virumaal ja Tallinnas²;
- sisserändajad, kes jagunevad peaaegselt rände põhjuse alusel kolmeks rühmaks: tööränne, pereränne ja õpiränne. 2019. aasta seisuga elab Eestis (peamiselt Harjumaal, Ida-Virumaal, Pärnumaal, Tartumaal ja Valgamaal) **24 011**³ välismaalast (PPA 2019), kellel on kehtiv tähtajaline elamisluuba. Siia rühma kuuluvad ka **206** rahvusvahelise kaitse saajat, kes saabusid Eestisse ELi rändekava alusel 2015–2018. EL, EMP ja Šveitsi kodanike arv, kelle elukoht on registreeritud Eestis, on **26 088** (Rahvastikuregister 2019). Seega on Eestis välismaalasi kehtivate elamislubade ja -õigustega **50 099**, kellest ligikaudu **30 000** võib lugeda uussisserändajateks ehk välismaalasteks, kes on Eestis elanud vähem kui 5 aastat;
- **115 114** rahvuskaaslast⁴ ja vähemalt **8549** (aastal 2017) Eesti kodanikust tagasipöördujat, kes naasis Eestisse välismaalt (Siseministeerium 2019).

Kohanemis- ja lõimumisteenuste analüüs ei tugine tegevuspõhise eelarvestamise (edaspidi TERE) metoodikale, mis on teenuste riiklik eelarvestamise ja määratlemise alus. TERE metoodika ja eelarvestatavate teenuste kõrge üldistusaste ei võimalda kohanemis- ja lõimumisteenuseid ühe tervikuna riigiülesest eristada, analüüsida ega mõista.

Teenuse all mõeldakse analüüsis tegevusi ja toiminguid, mida ministeerium, selle allasutus (inspeksioon, amet, sihtasutus) või lepinguline partner (MTÜ, OÜ) osutab sihtrühmade esindajatele eesmärgiga toetada inimeste edukat kohanemist ja Eesti ühiskonda lõimumist. Teenused jagunevad otsesteks ja kaudseteks teenusteks. Otsene teenus on teenus, mida asutus osutab füüsilisele- või eraõiguslikule juriidilisele isikule teeninduskontakti või mis tahes suhtluskanali kaudu isiku tahtel, sealhulgas eeldataval tahtel (nt keeleõpe ja keeleõppega seotud nõustamine). Kaudne teenus on teenus, mille käigus asutused osutavad teenust teenuse kasusaaja otsese pöördumiseta ning teenuse kasusaajaid ei ole võimalik identifitseerida (nt keeleõppega seotud sotsiaalkampaania ja teavitamine). Analüüsis on kirjeldatud ka tugiteenused ehk teenused, mida ministeeriumid osutavad enda või teise asutuse ametnikele või töötajatele, et arendada või täita kohanemis- ja lõimumispoliitikast tulenevaid ülesandeid (nt täiendusõpe keeleõpetajatele). Teenused on kas püsiva iseloomuga ajas pikemalt jätkuvad asutuste nn põhiteenused

² Teistest rahvustest püsielanikest on 22% mitmekülgsest lõimunud, 26% on vähelõimunud ja ülejäänud on osaliselt lõimumata (Rikmann *et al* 2013, EIM 2017). Lõimumiskogemust analüüsitakse kolme komponendi alusel: Eesti kodakondsuse olemasolu, eesti keele oskus ja osalemine ühiskonnaelus.

³ Siia pole arvestatud määratlemata kodakondsusega isikuid.

⁴ Eesti kodanikud, kelle registreeritud elukoht asub välismaal (Rahvastikuregister 2019).

või lühema kestusega nn projektid. Teenuseid rahastatakse riigieelarvest ja/või Euroopa Liidu struktuurivahenditest. Analüüs ei hõlma kohalike omavalitsuste (edaspidi KOV) teenuseid.

Kõiki kohanemis- ja lõimumisteenuseid analüüsitakse ja rühmitatakse üheksaks teenusvaldkonnaks vastavalt analüüsi koostamise eest vastutavate ministeeriumide esindajate ettepanekutele ning tuginedes valdkondlikele eksperditeadmistele, riiklikele arengukavadele ning analüüsidele. Iga teenusvaldkond peegeldab ühest küljest strateegilist riiklikku huvi ja teisest küljest sihtrühmade vajadusi (LISA 2):

- 1) ränne;
- 2) kodakondsus;
- 3) tööturg ja ettevõtlus;
- 4) meedia ja infoväli;
- 5) sotsiaalne kaitse ja tervis;
- 6) haridus ja eesti keele õpe;
- 7) turvalisus ja õiguskord;
- 8) regionaalareng;
- 9) kultuur, sport ja kodanikuühiskond.

Tuleb rõhutada, et praegu panustab lõimumise tulemusvaldkonna eesmärgi tegevuspõhise eelarvestamise metoodika kohaselt otseselt vaid lõimumisprogramm. Programm kuulub valdkondliku arengukava „Lõimuv Eesti 2020“ alla ning selle teenuste planeerimise, elluviimise ja rahastamise eest vastutab Kultuuriministeerium. Siseministeerium panustab omakorda siseturvalisuse tulemusvaldkonda siseturvalisuse programmi kuuluvate peamiselt kohanemisteenuste kaudu, mis tulenevad Siseturvalisuse arengukavast. Arvestades kohanemis- ja lõimumispoliitika horisontaalsust on analüüsitud ka teiste ministeeriumite teenused (Justiitsministeerium, Haridus- ja teadusministeerium, Majandus- ja kommunikatsiooniministeerium, Rahandusministeerium, Siseministeerium, Sotsiaalministeerium, Välisministeerium) mis panustavad kohanemis- ja lõimumispoliitikasse.

Esimeses osas on toodud ülevaade teenustest nelja sihtrühma kaupa: teisest rahvusest püsielanikud, uussisserändajad, eestlased ning rahvuskaaslased.

Analüüsi teine osa puudutab kohanemis- ja lõimumisteenuseid teenusvaldkondade kaupa. Teenusvaldkonnad sisaldavad kohanemise ja lõimumise seisukohalt poliitika eesmärgi, olukorra ülevaadet, teenuste kirjeldust, peamiseid väljakutseid ning ettepanekuid konkreetsetes teenusvaldkonnas teenuste paremaks korraldamiseks.

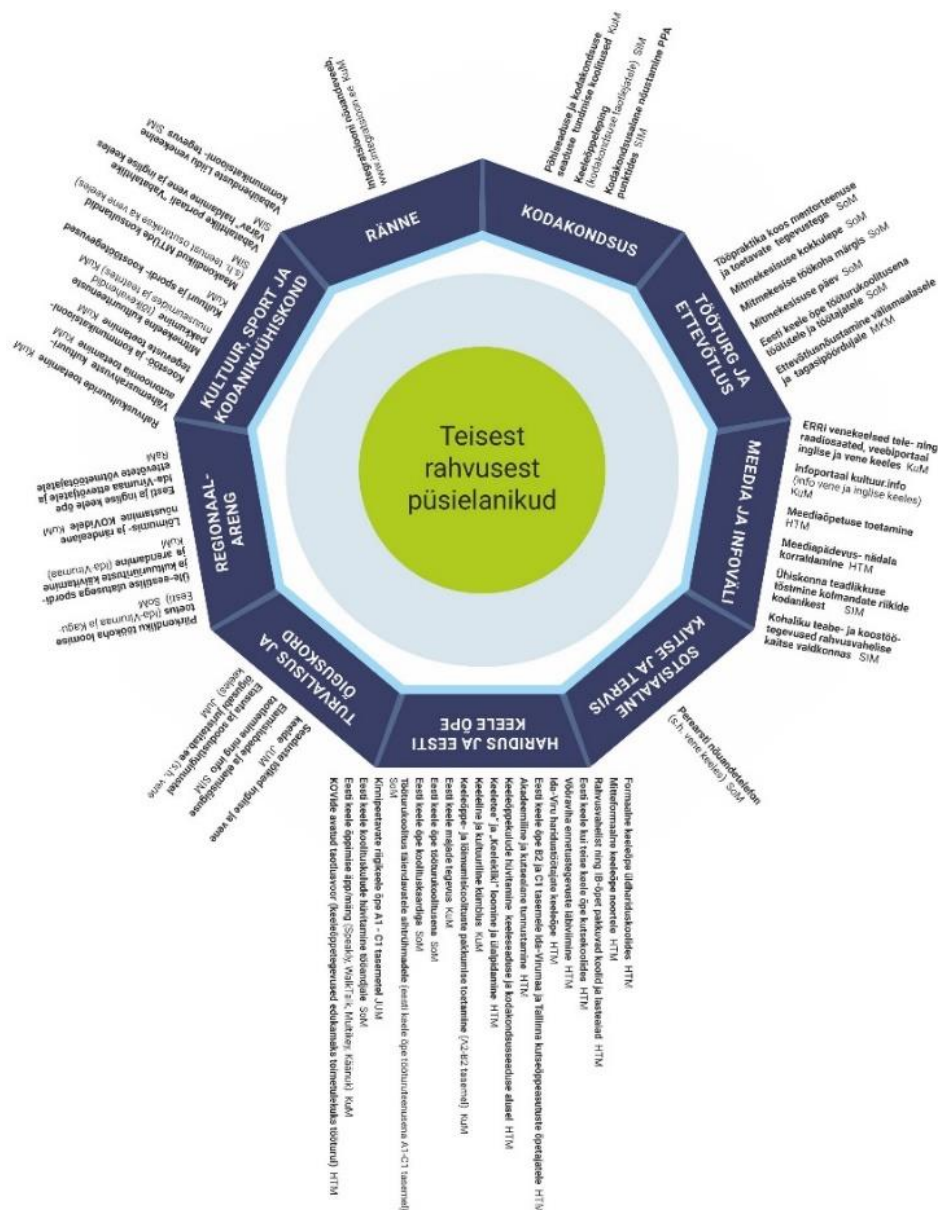
Kolmas osa kirjeldab kohanemis- ja lõimumisteenuste koordinatsiooni erinevate valdkondade vahel. Kolmele osale järgnevad kokkuvõtte ja järeldused.

Analüüs on valminud Kultuuriministeeriumi eestvedamisel koostöös Siseministeeriumi, Haridus- ja Teadusministeeriumi, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi, Välisministeeriumi, Sotsiaalministeeriumi, Justiitsministeeriumi, Integratsiooni Sihtasutuse, Ettevõtluse Arendamise Sihtasutuse (sh Eesti Rahvusvaheline Maja), Töötukassa ja Eesti Instituudi koostöös. Ettepanekute koostamisel toetuti lisaks valdkondlikele ekspertteadmistele ka riiklikele teadus- ja rakendusuuringutele, Statistikaameti andmebaasidele, LE 2020 rakendusplaani aruannetele perioodil 2015–2018 ning selle riiklike ja ELi struktuurivahendite rakendamise vahehindamistele ning Balti Uuringute Instituudi uussisserändajate Eestis kohanemise analüüsile (ilmumisel).

TEISTEST RAHVUSTEST PÜSIELANIKUD

Eesti rahvastikus moodustavad teistest rahvustest püsielanikud 30%. Enamik on venelased (24,8%) ja „venekeelsed rahvused“ (umbes 4,5%) nagu ukrainlased, valgevenelased, tatarlased jpt. Nende lõimumiskogemus on ebaühtlane ja sõltub mitmest tegurist (kodakondsuse olemasolu, riigikeele oskus, osalus kultuurielus, sotsiaalmajanduslik aktiivsus, hoiakud jne). 22% sihtrühmast on mitmekülgsest lõimunud⁵; 26% on vähelõimunud ja ülejäänud osaliselt lõimunud. Kokku on 303 834 vähelõimunud ja osaliselt lõimumata isikut, kes elavad peamiselt Ida-Virumaal ja Tallinnas.

Joonis 1. Teistest rahvustest püsielanikele pakutavad teenused

Viimasel aastakümnel ei ole teistest rahvustest täiskasvanud elanike lõimumismustrid muutunud (EIM 2017). Sihtrühmale on pakutud eeskätt tasuta riigikeele õppe ja naturalisatsiooni võimalusi (vt joonis 1). Teiste lõimumisteenuste osakaal on oluliselt väiksem ning ei lahenda rahvuslikku eraldatust. Eesti keele praktiseerimisele ja

⁵ Nad on Eesti kodanikud, valdavad eesti keelt ja osalevad aktiivselt ühiskonnaelus (poliitiline aktiivsus, osalus kodanikuühiskonnas jms).

koostööle eestlastega ei ole piisavalt tähelepanu pööratud. Näiteks 2017. aasta seisuga suhtles aktiivselt ja igapäevaselt eesti keeles 16% teistest rahvustest inimesi. Ida-Virumaa ja Tallinna rahvuslik eraldatus on alates taasiseseisvumisest suurenenud (Mägi 2018). Lisaks on sihtrühma hulgas reeglina aastate arvestuses rohkem töötuid, väiksem hõivemäär ja palk. Näiteks 2018. aastal töötas 69,8% eestlastest ja 64,3% teistest rahvustest elanikest; töötuse määr oli eestlastel 4,6% ja teistel rahvustel 7,1% (Statistikaamet 2018a).

UUSSISSERÄNDAJAD

Eesti on muutunud väljarände riigist sisserände riigiks. 1.04.2019 seisuga omas tähtajalist elamisluba 24 011 välismaalast. EL, EMP ja Šveitsi kodanike arv, kelle elukoht on registreeritud Eestis, on 26 088. Seega on Eestis välismaalasi kehtivate elamislubade ja -õigustega 50 099, kellest **30 000** võib lugeda uussisserändajateks⁶. Siia rühma kuulub ka 206 rahvusvahelise kaitse saajat, kes saabusid Eestisse ELi ümberpaigutamise ja -asustamise programmi raames. Uussisserändajad saavad Eestisse õppimise ja töötamise, sh ettevõtluse eesmärgil või perekondlikel põhjustel Euroopa Liidust ja kolmandatest riikidest (eelkõige Venemaa, Ukraina ja Valgevene). Peamise suhtlus- või emakeele järgi jagunevad nad vene- ja ingliskeelseks ning elavad suuremates linnades Harjumaal, Ida-Virumaal, Pärnumaal ja Tartumaal. 70% kolmandatest riikidest pärit ja 48% ELi kodanikest uussisserändajatest soovib Eestisse jääda kauemaks kui viieks aastaks (EIM 2017).

Aktiivne suhtlus eestlastega puudub 51% uussisserändajatest. Pooled uussisserändajad on viie aasta järel passiivse või puuduliku riigikeele oskusega (EIM 2017); ingliskeelsed uussisserändajad puutuvad esimesel viiel Eestis viibitud aastal eestlastega oluliselt rohkem kokku. Venekeelsed uussisserändajad kalduvad lõimuma pigem kohaliku venekeelse kogukonnaga (EIM 2017). Uussisserändajate teadmisi ja oskusi ei rakendata piisavalt tööturul. Ülevaade sihtrühmale pakutavatest teenustest on esitatud joonisel 2.

Joonis 2. Uussisserändajatele pakutavad teenused

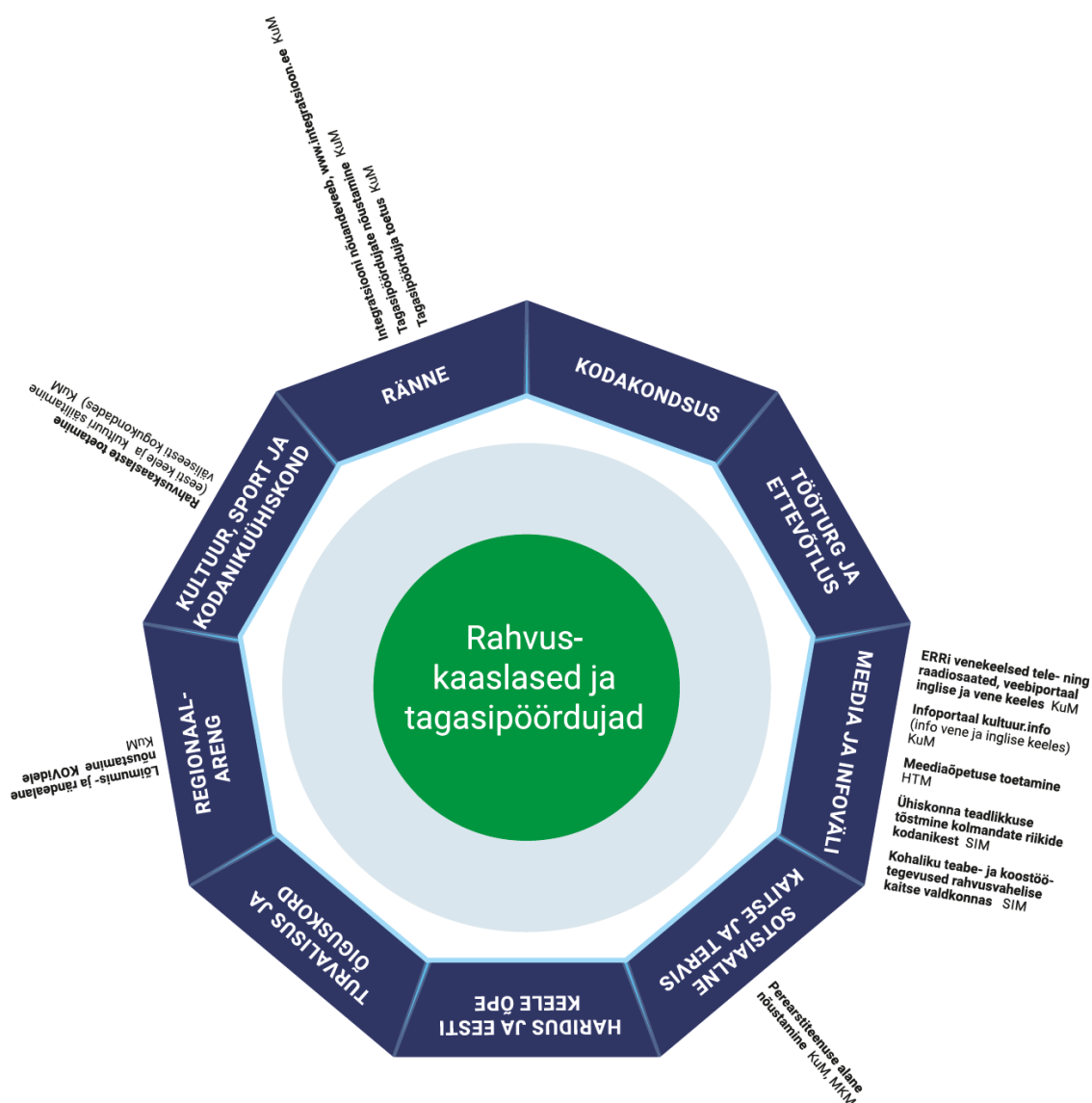
⁶ Välismaalane on isik, kes on Eestis elanud vähem kui viis aastat.

RAHVUSKAASLASED JA TAGASIPÖÖRDUJAD

Eesti kodanike arv välismaal on pärast Euroopa Liiduga liitumist endiselt kasvanud. Tänapäeval on hakanud inimesed tulema Eestisse tagasi. Eestist väljaränne on alates 2014. aastast vähenenud. Välismaiste aadressidega Eesti kodanike arv on 1.01.2018 seisuga 113 362 inimest ja 1.01.2019 seisuga 115 114 inimest (Rahvastikuregister 2019).

Tagasipöördumise kasvu tõttu suureneb nõustamist vajavate isikute arv. Tagasipöördujate keeleoskus ega teadmised Eesti ühiskonnakorraldusest ei ole piisavad. Seepärast esineb Eestis kohanemisprobleeme isegi lühikest aega välismaal elamise korral: töö leidmine, elatusaseme langus ja majanduslikult kehvem toimetulek. Hoiakud Eestisse tagasipöördujate suhtes on sageli taunivad ja negatiivsed. Rahvuskaaslastele ja tagasipöördujatele pakutavad teenused on esitatud joonisel 3.

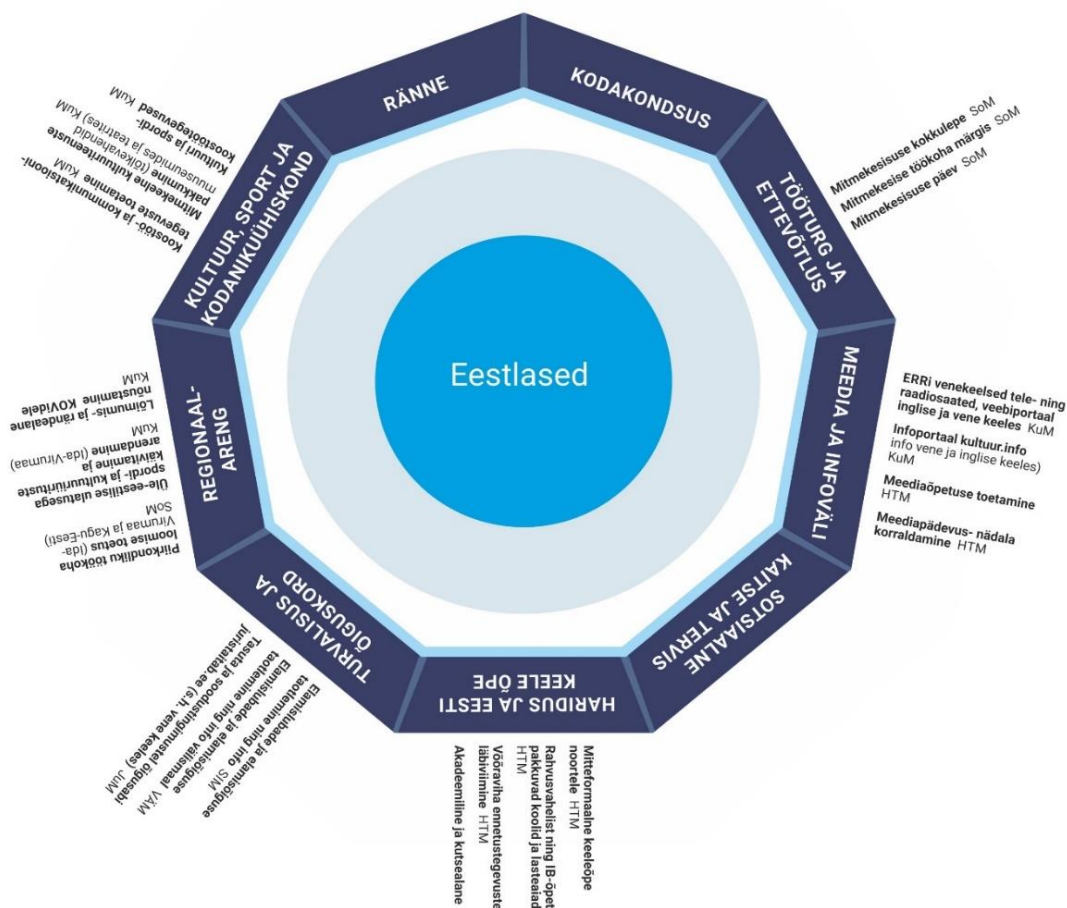
Joonis 3. Rahvuskaaslastele ja tagasipöördujatele pakutavad teenused

Lõimumine on kahe-suunaline protsess, milles eestlased mängivad olulist rolli. Viiendik eestlastest on mitmekülgse⁷ ning veerand madalama lõimumisvalmidusega. Ülejäänud on osalise lõimumisvalmidusega (EIM 2017). Viimasel aastakümnel on eestlaste seas veidi kasvanud lõimumisvalmidusega inimeste osakaal. Näiteks **117 447** eestlast on isiklikult valmis aitama teistest riikidest Eestisse elama tulnud inimestel kohaneda eluga Eestis. **99 510** eestlast tunnevad suurt vajadust kohanemis- ja lõimumistemaatika järele meedias (nt telesaated) ja kultuurielus (Civitta 2019).

Poliitikaloomes puudub terviklahendus, sh arusaam, kuidas toetada ja rakendada eestlasi, kes on valmis osalema kohanemis- ja lõimumistegevustes; ei ole selge, millistes tegevustes ja kuidas nad oleksid valmis osalema; samuti on ebaselge, kuidas selliseid tegevusi kõige paremini korraldada ja arendada. Eestlastele pakutavad kohanemis- ja lõimumisteenused on esitatud joonisel 4.

Joonis 4. Eestlastele pakutavad teenused

⁷ Eestlased, kes toetavad teistest rahvustest elanike kaasamist ja kellel on positiivne hoiak mitmekultuurilise ühiskonna suhtes; leiavad, et teistest rahvustest elanikke on vaja kaasata Eesti riigi ja majanduse juhtimisse; väärtustavad Eesti kodakondsuse omamist teistest rahvustest elanikel (EIM 2017).

RÄNNE

Eesmärk

Soodustada nende uussisserändajate Eestisse tulekut, kes annavad ühiskonnale lisandväärtust ning kelle siinviibimine on kooskõlas avalike huvide, Euroopa Liidu ühisõiguse ja põhivabadustega. Samuti toetada Eestisse saabunud uussisserändajate, sh tagasipöördujate kohanemist.

Olukord

Rahvastikuproгноosi kohaselt elab 2080. aastal Eestis ligi 1,2 miljonit inimest (Statistikaamet 2019). Rahvaarv väheneb järgmise 60 aastaga 11%, järgmise 25 aastaga 35 800 inimese võrra ja 2080. aastaks 145 200 inimese võrra. Rahvaarvu kahanemine on ligi viis korda väiksem kui varasema, 2014. aasta andmetel tehtud prognoosi kohaselt. Siis ennustati 2040. aastaks 8% väiksemat rahvaarvu kui uues prognoosis. Muutuse põhjuseks on rändepööre – eelmine prognoos koostati ajal, mil Eesti kaotas elanikke välisrändes, kuid nüüd on see arengusuund muutunud. Seega, rahvastikuproгноosi uue põhistsenaariumi järgi eeldab Statistikaamet, et rände tõttu (sh tagasiränne) kasvab rahvaarv iga aastal umbes 1500 inimese võrra.

Majanduses on viimastel aastatel toimunud muutused. Ekspordi senisest suurem osatähtsus ettevõtluses, suurenenud kvalifitseeritud töötajaid eeldavate töökohtade arv ning riigi eesmärk tõsta konkurentsivõimeliste, lisandväärtust loovate ning teadus- ja arendustegevusel põhinevate ettevõtete osakaalu, on tinginud suurema nõudluse kõrgelt kvalifitseeritud välistööjõu järele. Lisaks tippspetsialistidele on suurenenud Eestis vajadus nii püsiva kui ka hooajalise tööjõu järele.

Majandusarengu, rahvastikuprotsesside ja kvalifitseeritud töökaite nõudluse tõttu on üha enam inimesi asunud Eestisse elama, töötama või õppima. Viimasel neljal aastal, s.o 2015–2018, on rändesaldo Eestisse olnud positiivne ehk Eestisse on rohkem inimesi elama asunud kui siit lahkunud. Statistikaameti andmetel asus 2018. aastal Eestisse elama 17 547 inimest ja Eestist lahkus 10 476 inimest. Nii sisse- kui ka väljarändajatest moodustasid suurima osa Eesti kodanikud – sisserändajatest 45% ja väljarändajatest 63%.

Väljakutse

Eesti ühiskonna etniline, keeleline ja usuline mitmekesisus kasvab ning ühiskonna sidusus satub suurema surve alla. Nii eestlased kui ka teistest rahvustest püsielanikkond tajuvad sagedamini turvatunde vähenemist ning sellest tingitult kasvab tõrjuv hoiak sisserändajate suhtes.

Kui kohanemise toetamine on vajalik nii lühikeseks kui ka pikaks ajaks Eestisse jäävate sisserändajate puhul, siis pikemaks ajaks siia elama asujate puhul on tarvis senisest enam läbi mõelda süsteemsed lõimumistegevused, sest need inimesed mõjutavad Eesti püsielanikkonna koosseisu pikemas perspektiivis. Teistest enam peab tähelepanu pöörama neile sisserändajatele, kelle tugistruktuurid Eestisse saabumisel on nõrgemad, näiteks pererände raames saabunud ja rahvusvahelise kaitse saajad.

Uussisserändajate ligipääs informatsioonile riigi ja kohalike omavalitsuste pakutavatest teenustest (sh eesti keele õppe võimalustest), aga ka konkreetselt uussisserändajatele suunatud kohanemist toetavatest teenustest pole piisav (ebasobiv vorm, vähene süsteemsus jne). Vajaliku info, kontaktide ja kohanemismeetmete puudumise korral otsivad uussisserändajad teavet Eestis elavalt samakeelselt kogukonnalt ja neilt võetakse sageli üle nii meediatarbimise harjumused kui ka üldised hoiakud Eesti riigi suhtes.

Institutsioonide (riik, KOVid, ettevõtjad, ülikoolid, kodanikuühendused) ebapiisav koostöö võib pärssida nii teenuste jõudmist vajajateni kui ka nende arendamist ja kvaliteeti. See loob riski uussisserändajate eraldumiseks ning takistab nende kohanemist ja lõimumist kohaliku elanikkonnaga.

Puudub tagasipöördujate kohanemisteenus, sh kohanemist toetav tugivõrgustik ja võimalus saada kogemusnõustamist, samuti tugivõrgustiku süsteem, milles on liidestatud erinevate ametkondade teenused.

Teenused

Uuississerändajatele osutatavad rändevaldkonnaga seotud teenused saab jagada saabumiseelseteks ja saabumisjärgseteks teenusteks. Saabumiseelsete teenuste hulka kuuluvad värbamise ja dokumentatsiooniga / seadusliku viibimise alusega seotud teenused. Saabumisjärgsed teenused hõlmavad erinevaid kohanemist toetavaid teenuseid nagu kohanemisprogramm, algtaseme eesti keele õpe, uuississerändajate ja tööandjate nõustamine, elukondlik nõustamine, kohanemis- ja migratsioonialane nõustamine, kaaslaste programm, karjäärinõustamine, töökuulutuste vahendamine välisspetsialistidele jms.

	Teenus	Vastutav ministeerium	Teenuse osutaja	Teenuse liik	Kestlikkus	Rahastus	Sihtrühm
1.	Kohanemis-programm	SiM	Expat Relocation Estonia OÜ	otsene	2022	ESF	Uuississe-rändajad
2.	Eesti Rahvusvaheline Maja (saabumisjärgsed tugiteenused)	MKM	IHE (EAS) INSA	otsene	jätkub	RE	(spetsialistidest) uuississe-rändajad, Eesti ettevõtted ja tagasispöördujad
3.	Eesti kui töösitkoha tutvustamine välisspetsialistidele (WiE), sh <i>Relocation Guide</i>	MKM	WiE (EAS)	kaudne	jätkub	RE	(spetsialistidest) uuississe-rändajad, Eesti ettevõtted
4.	Integratsiooni nõuandev veeb www.integratsioon.ee	KUM	INSA	kaudne	jätkub	ESF	Uuississe-rändajad, teistest rahvustest püsielanikud, rahvuskaaslased ja tagasispöördujad
5.	Migratsiooni-nõustamine	SiM	PPA	otsene	2021	ESF	Uuississe-rändajad, Eesti ettevõtjad, ülikoolid
6.	Eesti kui õpirände sihtkoha tutvustamine (studyinestonia.ee)	HTM	SA Archimedes	kaudne	jätkub	ERF	Uuississe-rändajad (välismaal elavad inimesed, potentsiaalsed sisserändajad)
7.	Eesti kui teadustegevuse sihtkoha tutvustamine (researchinestonia.eu)	HTM	SA Eesti Teadusagentuur	kaudne	jätkub	ERF	Uuississe-rändajad (välismaal elavad inimesed, potentsiaalsed sisserändajad)
8.	IT- ja tehnika-alaste õpingute ja ettevõtluse võimaluste tutvustamine ja toetamine	HTM	IT-akadeemia (TÜ, TTÜ, HITSA)	kaudne	jätkub	HTM, Skype	Uuississe-rändajad (välismaal elavad inimesed, potentsiaalsed

	(study Tin.ee)						sisserändajad)
9.	Eesti riigi tutvustamine (estonia.ee)	MKM	EAS	kaudne	jätkub	RE	Uussisse- rändajad (välismaal elavad inimesed, potentsiaalsed sisserändajad)
10.	Eesti e-teenuste tutvustamine (e- Estonia Briefing Centre)	MKM	EAS	otsene	jätkub	RE	Uussisse- rändajad (välismaal elavad inimesed, potentsiaalsed sisserändajad)
11.	Tugiteenused rahvusvahelise kaitse saajatele, sh tugiisikuteenus, tugi eluruumi üürimisel ja esmavajalik tõlketeenus, eesti keele õpe A2 tasemel	SoM	Hoolekandet eenused AS, MTÜ Eesti Pagulasabi, Tartu Rahvaülikool	otsene	jätkub	AMIF	rahvusvahelise kaitse saajad
12.	Tagasipöördujate nõustamine	KUM	INSA	otsene	jätkub	RE	tagasipöördujad ja rahvus- kaaslased
13.	Tagasipöörduja toetus	KUM	INSA	otsene	jätkub	RE	tagasipöördujad ja rahvus- kaaslased
14.	Uussisserändajate nõustajate pädevuse arendamine (Euroguidance network)	HTM	SA Archimedes	tugiteenus	jätkub	Erasmus+ programm	nõustajad
15.	Uussisserändajate kohanemise tugivõrgustik (infolist ja võrgustiku- kohtumised)	SiM	SiM	tugiteenus	2022	ESF	ametnikud, koostöö- partnerid
16.	Kohanemiskoolitus rahvusvahelise kaitse saajatele	SiM	IOM	otsene	jätkub	AMIF	rahvusvahelise kaitse saajad

ESF meetmest 2.6 „Võimaluste loomine Eestis elavate ning ühiskonda vähelõimunud püselanike aktiivse hõive ja ühiskondliku aktiivsuse suurendamiseks ja uussisserändajate kohanemise ja hilisema lõimumise toetamiseks“ ühe alategevuse eesmärk on aastaks 2023 välja arendada 25 uussisserändajate kohanemist toetavat teenust, mis on praegu arendamisel (LISA 3).

Ettepanekud

- Kujundada era-, kolmanda ja avaliku sektori koostöös toimiv uussisserändajate ja tagasipöördujate kohanemist toetav tugisüsteem, et tagada esmast sisseelamist toetavad teenused, mis võimaldavad sisserändajatel ja tagasipöördujatel paremini Eesti ühiskonnas kohaneda.
- Kohanemisteenuste sujuv ühitamine lõimumisteenustega (sh üleminek ühelt keeleoskuse tasemelt teisele).

Eesmärk

Soodustada nii seadusandlike kui ka pehmete meetmetega (tunnustamine, keeleõpe, sh keeleõppelepingud, kodanikuharidus) Eesti kodakondsuse taotlemist ja selle väärtustamist.

Olukord

Määratlemata kodakondsusega isikute (edaspidi MKI) arv väheneb aasta-aastalt peamiselt surma, aga ka naturalisatsiooni tõttu⁸. 2010. aasta 1. jaanuaril moodustasid rahvastikuregistri andmetel määratlemata kodakondsusega isikud Eesti elanike arvust 7,4%. Seisuga 1.01.2019 elas Eestis rahvastikuregistri andmetel 75 154 määratlemata kodakondsusega isikut, mis moodustas 5,5% Eesti elanikkonnast. Hoolimata MKI-de arvu järkjärgulisest vähenemisest on naturalisatsiooniprotsess viimase kümme aasta jooksul aeglustunud.⁹

Lisaks MKI-dele on kodakondsuspoliitika võimalikuks sihtrühmaks ka teised Eestis elavad välismaalased. 2017. aasta Eesti ühiskonna integratsiooni monitooringu tulemused näitavad, et 16% ELi kodanikest ja 38% kolmandate riikide kodanikest soovivad omandada Eesti kodakondsust.

Venemaa Föderatsiooni kodanike ja määratlemata kodakondsusega inimeste lõimumisnäitajad on võrreldes Eesti kodanikega madalamad. Nende seas on märkimisväärne hulk inimesi, kes ei valda eesti keelt enesehinnanguliselt piisaval tasemel. Määratlemata kodakondsusega elanikest oskas eesti keelt heal tasemel 25% ja Venemaa kodanikest 10% vastanutest (EIM 2017).

Väljakutse

MKI-de soov omandada Eesti kodakondsust on hakanud vähenema: põhjustest on taandumas suutmatus õppida ära eesti keel ja sooritada kodakondsuseksam ning üha enam levimas põhjendused, et Eesti kodakondsuse puudumine ei takista Eestis elamist ning reisimine Venemaale ja teistesse SRÜ riikidesse on lihtsam. Koos viimasega on põhjuste hulgas oluline roll ka asjaolul, et Eesti kodakondsust ei peeta mainekaks. (EIM 2017) Määratlemata kodakondsusega inimestest moodustavad üsna suure osa keskealised, kelle motivatsiooni kodakondsuse taotlemiseks on keerulisem tõsta kui nooremaealistel inimestel. Lisaks on nende seas hulk korduvalt kriminaalkorras karistatud isikuid (15 248), kes üldjuhul Eesti kodakondsust ei saa.¹⁰

⁸ MKI-de vähenemise põhjused 2017. a: isiku surm – 1523; Eesti kodakondsuse omandamine – 476 (SMIT).

⁹ 2018. aastal naturaliseerus 760, 2017. aastal 878 inimest, 2016. aastal omandas Eesti kodakondsuse 1771 inimest ja 2014. aastal 1615 inimest.

¹⁰ 2018. aasta jaanuarikuu seisuga karistusregistri andmetel.

Teenused

	Teenus	Vastutav ministeerium	Teenuse osutaja	Teenuse liik	Kestlikkus	Rahastus	Sihtrühm
1.	Põhiseaduse ja kodakondsuse seaduse tundmise koolitused	KuM	INSA, Eesti Ettevõtluskõrgkool Mainor AS ja Paurman & Partnerid Õigusbüroo OÜ	otsene	jätkub	ESF	teistest rahvustest püsielanikud
2.	Keeleõppeleping (kodakondsuse taotlejatele)	SiM	Sisekaitseakadeemia	otsene	jätkub	RE	teistest rahvustest püsielanikud
3.	Kodakondsusala nõustamine (igapäevaste menetluste käigus antakse Eesti kodakondsust mitteomavatele isikutele teavet kodakondsuse saamiseks vajalike tingimuste ja dokumentide kohta)	SiM	PPA	otsene	jätkub	RE	teistest rahvustest püsielanikud
4.	Kodakondsus-tunnistuste kätteandmise pidulike tseremooniate korraldamine	SiM	PPA	otsene	jätkub	RE	teistest rahvustest püsielanikud

Ettepanekud

- Kodakondsuse taotlemiseks ettevalmistavate teenuste terviklahenduse loomine (eesti keele õpe, kodakondsuseksam, vaatluspraktika), mis eeldab SiMi ja KuMi teenuste paremat seostatust.
- Käivitada naturalisatsiooni toetav kommunikatsioon, mis põhineb riigi esindajate positiivsetel ja lihtsatel sõnumitel Eesti kodakondsuse eelistest.

TÖÖTURG JA ETTEVÕTLUS

Eesmärk

Tööhõive kõrge tase, pikk ja kvaliteetne tööelu ning võrdsed võimalused kõigile. Eesti keelest erineva emakeelega tööealistele elanikele on tagatud võimalused täiendada oma teadmisi ja oskusi konkurentsivõimeliseks osalemiseks tööturul.

Olukord

Üldises plaanis ei ole teistest rahvustest inimeste tööturu olukord Eestis viimase kümnendi jooksul oluliselt muutunud: nende hulgas on rohkem töötuid, neil on väiksem hõivemäär ja palk. 2018. aastal töötas 69,8% eestlastest ja 64,3% teistest rahvustest elanikest; töötuse määr oli eestlastel 4,6% ja teistel rahvustel 7,1% (Statistikaamet 2018a). Siiski vähenesid 2018. aastal eestlaste ja mitte-eestlaste võrdluses nii hõivelõhe kui ka töötuse lõhe.

Erinevusi põhjustavad mitmed tegurid: vähene eesti keele oskus, erinevad sotsiaälvõrgustikud, hariduse mittevastavus tööturu vajadustele, töökollektiivide rahvuspõhine eraldatus ja Ida-Virumaa ebasoodne areng.

Andmeid uussisserändajate tööturuolukorra kohta praegu eraldi ei ole (RITA-ränne projekti raames on ülevaade koostamisel). Suurim osa uussisserändajatest saabub Eestisse töörande raames ja nende siinviibimine on otseselt seotud töötamisega. Samas on levinud rändeliikideks ka pere- ja õpiränne. Täpsed andmed nende inimeste tööturustaatus kohta puuduvad, kuid teadaolevalt on õpi- ja pererändega saabunute potentsiaal tööturul vähe kasutatud. Näiteks välistudengitest jääb pärast ülikooli lõpetamist Eestisse alaliselt tööle 20,7% lõpetajatest. Pererände alusel tulijatest töötab regulaarselt 33% (Statistikaamet 2018b). Samuti ei ole andmeid rahvusvahelise kaitse saajate töötamise kohta.

Väljakutsed

Teistest rahvustest elanikud, sh uussisserändajad on oluline ressurss tööturul, kelle potentsiaal on osaliselt kasutamata. Oluline on toetada rändetaustaga inimeste tööturule aitamist ja tööturul hoidmist, kõrvaldades probleeme, mis takistavad neil tööturul osalemist. Seejuures võib vajalik olla spetsiaalselt sellele sihtrühmale mõeldud tööturumeetmete pakkumine. Vähendada tuleb negatiivseid eelarvamusi ja stereotüüpidel põhinevaid hoiakuid ja praktikaid vähemuste suhtes ning tõsta teadlikkust mitmekesisuse eelistest nii tööandjate kui ka kogu elanikkonna hulgas. Oluline on vähendada eestlaste ja teistest rahvustest elanike koondumist erinevatele erialadele nii hariduses kui ka tööturul, soodustades mitmekesisemaid erialavalikuid ja suurendades sellega riigi potentsiaalse tööjõu- ja talendivaru. Väga olulisel kohal on Ida-Virumaa tööturu tasakaalustatud arengu tagamine ja lahenduse leidmine töökohtade kadumisele sealsetes traditsioonilistes majandussektorites. Uussisserändajate tööelus osalemise soodustamiseks tuleb edendada võrdset kohtlemist ning parandada töötamist ja töötingimusi puudutava info kättesaadavust. Samuti on oluline toetada rahvusvahelise kaitse saajate tööturule jõudmist.

Teenused

Tööturul osalemist toetab tööturuteenuste pakkumine. Kokku osutab Eesti Töötukassa üle 50 erineva tööturuteenuse, kõige kasutatavamad neist on tööturukoolitus, karjäärinõustamine ja tööpraktika. Tööturuteenustele on õigus kõigil Eesti alalistel elanikel, tähtajalise elamisloa või tähtajalise elamisõiguse alusel Eestis elavatel välismaalastel, EL, EMP ja Šveitsi kodanikel, Eestis viibivatel rahvusvahelise kaitse saajatel või kaitse taotlejatel, kellel on tekkinud töötamise õigus. Lisaks saavad lühiajalise töötamise registreeringu alusel töötavad välismaalased töötukassast infoteenuseid.

Alates 2017. aastast pakub Eesti Töötukassa lisaks töötutele ja töötajatele teenuseid ka töötuse riskis inimestele, sh neile, kelle eesti keele oskus on tööalaseks arenguks ebapiisav. Spetsiaalselt rände taustaga inimeste tööturutakistuste vähendamiseks ja nende tööle aitamiseks pakub töötukassa eesti keele koolitusi ning teenuste paketti rahvusvahelise kaitse saajatele. Sihtrühma seisukohast (45% teistest rahvustest töötutest elavad Ida-Virumaal) on oluline sekkumine piirkondlik töökohta loomise toetus.

Eesti keelest erineva töökeelega spetsialistidele vahendatakse tööpakkumisi ja Eestis kohanemisega seotud infot ka Work in Estonia veebilehel, kuhu kogutakse automaatselt kokku erinevate tööportaalide kuulutused.

Maakondlikud arenduskeskused pakuvad alustavale ettevõtjale tuge erinevate nõustamis- ja mentorlusteenustega. Tallinnas pakub tasuta ettevõtlusnõustamist Tallinna Ettevõtlusamet, tehes seda ka Ülemistel asuvas Rahvusvahelises Majas, kust saab infot ka *start-up*-viisa, e-residentsuse ja Eestisse investeerimise võimaluste kohta.

	Teenused	Vastutav ministeerium	Teenuse osutaja	Teenuse liik	Kestlikkus	Rahastus	Sihtrühm
1.	Minu esimene töökoht (palgatoetus, mentorlus-, koolitus- ja tölkekulude hüvitamine)	SoM	Töötukassa	otsene	01.09.2017 – 31.12.2021	ESF	rahvusvahelise kaitse saajad ja taotlejad
2.	Eesti keele õpe tööturukoolitusena töötutele ja töötajatele	SoM	Töötukassa	otsene		Töötukassa rahalised vahendid, ESF	töötud, töötajad, tööandjad
3.	Välisspetsialistide värbamisprotsessi	MKM	EAS (Workinestonia),	2018	jätkub	RE	tööandjad

	tutvustamine (välisspetsialistide värbamise teekond)		Balti Uuringute Instituut				
4.	E-residentsus	MKM	Majandus- ja Kommunikatsioo niministeerium / Politsei- ja Piirivalveamet	2014	jätkub	RE	Uussisse- rändajad
5.	Värbamis- kampaaniad valitud sihtturgudel (nt careerhunt.eu)	MKM	EAS (Workinestonia)	kaudne	jätkub	RE	Uussisse- rändajad
6.	Välis- investeeringute alase info ja nõustamise pakkumine (investinestonia.c om)	MKM	EAS välisesindused	kaudne	jätkub	RE, ERF	
7.	Uussisse- rändajate (kaaslaste) karjääri- nõustamine	MKM, SoM	EAS (WIE), Töötukassa	otsene	jätkub	RE	Uussisse- rändajad
8.	Karjääri- ametialase võrgustiku programm sisserändajate kaaslastele (<i>Reinvent yourself</i>)	MKM	EAS, IHE	otsene	jätkub	RE	Uussisse- rändajad
9.	Mitmekesisuse kokkulepe	SoM	EIK	otsene	jätkub	RE	teistest rahvustest püsielanikud, uussisse- rändajad, eestlased
10.	Mitmekesisuse töökoha märgis	SoM	EIK	otsene	jätkub	RE	teistest rahvustest püsielanikud, uussisse- rändajad, eestlased
11.	Mitmekesisuse päev	SoM	EIK	kaudne	jätkub	RE	teistest rahvustest püsielanikud, uussisse- rändajad, eestlased
12.	Välisvärbamise kogemuste jagamise kohtumised	Kaubandus- Tööstuskoda	Eesti Kaubandus- Tööstuskoda, WiE (EAS)	tugiteenu s	jätkub	RE	tööandjad

	(tööandjad)						
13.	Välisvõrbamise toetus	MKM	EAS (Workinestonia)	tugiteenus	jätkub	RE	tööandjad
14.	Välistudengitele suunatud võrbamisüritused tööandjatega	WiE, SiE	WiE, SiE	otsene	jätkub	ESF	välisüliõpilased
15.	Ettevõtlusnõustamine välismaalasele ja tagasipöördujale	MKM	IHE (EAS), Tallinna ettevõtlusamet, MTÜ Maakondlikud Arenduskeskused	otsene	jätkub	RE	Uussisse-rändajad, teistest rahvustest püsielanikud, tagasipöördujad
16.	Startup Visa	KredEx	Startup Estonia	otsene	jätkub	RE	Uussisse-rändajad

Ettepanekud

- Suurendada teadlikkust mitmekesisuse eelistest tööandjate ja töötajate hulgas, kasutades mitte projektipõhist, vaid süsteemset ja koordineeritud pikaajalist lahendust.
- Leida lahendusi töökohtade kadumisele rasketööstuses ja kaevandustes Ida-Virumaal, nn täiendus- ja ümberõpe, mis toetavad Ida-Virumaa tööturгу (Pohla 2016).
- Korrastada muust rahvusest täiskasvanute eesti keele õppe süsteemi (vt LISA 4), tagades keeleõppe kvaliteeti ja ligipääsu (CENTAR *et al.* 2017).
- Suurendada tööturuteenuste tõhusust struktuursete probleemide lahendamisel ja reformida aktiivseid tööturuteenuseid.
- Piloteerida tööturuteenuseid (info- ja nõustamisteenused, mentorlus, töökohapõhine keeleõpe, noorte töövarjupäevad), mis suurendavad sihtrühma tööhoivet ja vähendavad rahvuslikku eraldatust, sh õppe- ja pererändajatele.
- Korraldada mitte projektipõhiseid lahendusi, vaid süsteemset lahendust – võrdsele kohtlemisele suunatud programme tööandjatele ja töötajatele.
- Toetada juurdepääsu avalikku teenistusse teistest rahvustest inimestele, kes kvalifitseeruvad ametisse vastavalt avaliku teenistuse seadusele.

MEEDIA JA INFOVÄLI

Eesmärk

Tagasipöördujate ja eesti keelest erineva emakeelega elanikkonna informeerituse parandamine Eesti ühiskonnaelust.

Olukord

Teiste rahvuste esindajad eelistavad järgmisi kanaleid (EIM 2017): Venemaa telekanalid (71%) ja PBK (70%) ja venekeelne „Aktuaalne kaamera“ (AK) (62%). Venekeelsele AK-le on jälgitavuses järele jõudmas kohalikud venekeelsed ajalehed (57%) ja uudisteportaalid (54%). Kasvab sotsiaalmeedia tähtsus (48%). 2015. aasta sügisel alustanud ETV+ kanalit hindab oluliseks infoallikaks 43% venekeelsetest elanikest – see protsent jääb alla kohalikele venekeelsetele ajalehtedele ja uudisteportaalidele, ent ületab Raadio 4 (R4) olulisust (38%).

2018. aastal jätkus telekanali ETV+ avamisest alguse saanud ERRi telekanalite vaatajate üldarvu kasv, seda eelkõige teistest rahvustest elanike arvelt. Kui 2017. aastal vaatas ERRi telekanaleid nädalas vähemalt 15 minutit 20,4% teistest rahvustest inimestest (vanuses 4 eluaastat ja enam), siis 2018. aastal jälgis ERRi telekanaleid juba 27,3% samast rühmast.

ETV+ vaadatavus venekeelse elanikkonna seas on kasvanud: 2016. aastal vaatas ETV+i 14,2% venekeelsest elanikkonnast, 2018. aastal jälgis telekanalit 21,4% sihtrühmast. Portaalil www.rus.err.ee oli 2018. aastal keskmiselt 47 000 unikaalset kasutajat nädalas, portaalil news.err.ee u 17 000 unikaalset kasutajat nädalas. 2016. aastal oli mõlema portaali külastajate arv kaks korda väiksem, vastavalt 23 000 ja 9000 unikaalset kasutajat nädalas. 2018. aastal kuulas Raadio 4 nädalas u 30% teistest rahvustest kuulajatest.

Täheledata võib veel Venemaa muude telekanalite osatähtsuse kahanemist iga põlvkonnaga: noorimas vanuserühmas (15–34 a) on Venemaa telekanalite jälgijaid 56% võrreldes 80%ga vanemates (al 65 a) põlvkondades. Teine kestev suundumus on eestikeelsete infoallikate olulisuse kasv nooremate venekeelsete põlvkondade jaoks: eestikeelsed uudisteportaalid ja ajalehed (sh nende veebilehed) on olulised peaaegu kolmandikule noorimast vanuserühmast (39%) ning Raadio 4 tähtsus jääb noorima põlvkonna hulgas (15–34 a) eestikeelsetele raadiokanalitele isegi alla (19%).

Tähelepanu väärib tõik, et näiteks inglise keeles infot tarbivatelt uussisserändajatelt ei ole tulnud infot, mis viitaks, et nad ei saa neid huvitavat informatsiooni kätte. Lisaks massimeediale (inglisekeelne ERR, Postimees, Delfi jm) täidab siin olulist rolli eraalgustuslik Estonian World, millel on Eesti mõistes suur jälgijaskond: 50 000 sotsiaalmeediakanalite jälgijat ja 100 000 veebilugejat. Samal ajal toimub palju suhtlust ja infovahetust sotsiaalmeedias, kus levib kergesti mh valeinfo ja halvad teenuste tarbimisega seotud kogemused.

News.err.ee on üks väheseid ingliskeelseid Eesti veebiväljundeid, mis pakub laiapõhjalist uudisvoogu välismaailmale. Portaali põhieesmärk on pakkuda lugejatele kvaliteetseid Eestis toimuvat peegeldavaid nn kõvasid uudiseid, tegutsedes rangelt ajakirjanduse hea tava põhimõtteid järgides. ERR News on oluline infoallikas nii Eestis elavatele inglise keelt kõnelevatele inimestele (30% nende auditooriumist) kui ka teistes riikides elavatele inimestele, kes huvituvad Eestis toimuvast (70%). Nende igakuine lugejaskond on u 95 000 inimest, 2018. aasta augustis ulatus portaali lugejate arv 127 900-ni. Olulisel kohal nende auditooriumis on nii Eestit jälgivad mõtlejad kui ka Eesti diasporaa (peamiselt USAs ja Kanadas asuv).

Väljakutsed

- Eesti riigiasutustel on raske jõuda eesti keelest erineva emakeelega elanikkonnani (nt info teenuste kohta jne).
- Meediakriitilisuse kujundamisele ei ole Eesti koolis piisavalt tähelepanu pööratud.
- Puudub laiapindne väliseestlaskonnale suunatud kommunikatsioonitegevus.
- Tagasipöördumist toetav info on hägus, raskesti leitav: infokeskkondi on palju ja need on sageli ebaühtlase tasemega.

Teenused

	Teenus	Vastutav ministeerium	Teenuse osutaja	Teenuse liik	Kestlikkus	Rahastus	Sihtrühm
1.	ERRi venekeelsed tele- ning raadiosaated, sh subtiitritega eestikeelsed telesaated (ETV+ ja Raadio 4) ning veebiportaal inglise ja vene keeles	KuM	ERR	kaudne	jätkub	RE	teistest rahvustest püsielanikud, uussisse-rändajad, eestlased, tagasi-pöördujad ja rahvus-kaaslased
2.	Infoportaal kuulaja.info (info vene ja inglise keeles)	KuM	Eesti Instituut	kaudne	jätkub	RE	eestlased, teistest rahvustest püsielanikud, uussisse-rändajad, tagasi-

							pöördunud ja rahvus- kaaslased
3.	Meediaõpetuse toetamine	HTM	Innove, üldhariduskoolid	otsene	jätkub	RE	eestlased, teistest rahvustest püsielanikud
4.	Meediapädevus- nädala korraldamine	HTM	partnerorganisatsioonid	kaudne / otsene	jätkub	RE	eestlased, teistest rahvustest püsielanikud, rahvus- kaaslased
5.	Ühiskonna teadlikkuse tõstmine kolmandate riikide kodanikest (nt raadio, portaalid, podcast, TedX, videod vms)	SIM	partnerorganisatsioonid	kaudne	jätkub	AMIF	eestlased, teistest rahvustest inimesed, kes valdavad eesti keelt ja tarvivad Eesti meediat
6.	Kohaliku teabe- ja koostöötegevused rahvusvahelise kaitse valdkonnas ning kommunikatsioonitegevused	SIM	partnerorganisatsioonid	kaudne	jätkub	AMIF	eestlased ja teistest rahvustest inimesed, kes püsivalt elavad Eestis

Ettepanekud

- Regulaarse ametkondade vahelise meediamonitooringu läbiviimine.
- Meediaõpetuse laiendamine noortele ja täiskasvanutele.
- Ministeeriumide vene- ja ingliskeelse kommunikatsioonivõimekuse suurendamine.
- Koostöö tihendamine piirkondliku meedia ja ajakirjanikega.
- Lisaks massikommunikatsiooni lahendustele kasutada tegevusi, mis toetavad vahetut inimestevahelist suhtlemist „näost näkku“.
- Toetada ERR inglisi- ja venekeelsete kanalite sisu tootmist ning kanalite turundamist sihtrühma seas.
- Regulaarselt kohtuda Eesti meediaväljaannete ajakirjanikega, et jagada neile asjakohast infot ja tutvustada valdkonnaga seotud põnevaid teemasid.
- Rahastada uusi põnevaid kommunikatsioonikanaleid ning -projekte, mis toetavad ühest küljest eestlaste mõistmist teistest rahvustest inimestest ning teisalt aitavad teistest rahvustest inimestel olla paremini kursis eesti ühiskonnas toimuvaga ning tunda ja olla osa eesti kultuuriruumist.
- Tõhustada infovahetust ja kommunikatsiooni väliseesti kultuuriorganisatsioonide ja meediaväljaannetega, saatkondade ja aukonsulite võrgustikuga.
- Leida lahendus rahvuskaaslaste puudutava informatsiooni kompleksseks ja ajakohaseks kajastamiseks ühisel veebilehel.

SOTSIAALNE KAITSE JA TERVIS

Eesmärk

Sotsiaalse ebavõrdsuse ja vaesuse vähenemine, sooline võrdsus ning suurem sotsiaalne kaasatus.

Olukord

Eestlastele ja teistest rahvustest püsielanikele on tagatud sotsiaalkaitse, sh sotsiaalkindlustus (pension, hüvitised tervishoid jne), sotsiaalteenused ja -toetused võrdsel alusel. Enamikku sotsiaalteenuseid ja -toetusi pakutakse konkreetse inimese vajadusi ning võimalusi arvesse võttes.

Igal Eesti kodanikul, alalisel elanikul ja tähtajalise elamisloa või elamisõiguse alusel Eestis elaval isikul, kelle eest makstakse või kes iseenda eest maksab sotsiaalmaksu, on õigus ravikindlustusele. Samal ajal on teistest rahvustest inimeste hulgas ravikindlustuskatvus keskmiselt 70% (see on osaliselt seletatav madalama tööhõivega). Ravi kättesaadavus sõltub inimese sissetulekust ja mõnel määral ka keeleoskusest. Näiteks majanduslikel põhjustel hambaarsti regulaarsest külastusest hoidujaid on enim naiste, 40–59-aastaste ning teistest rahvustest inimeste seas. Teistest rahvustest inimeste eluiga on kolme aasta võrra lühem eestlaste elueast (Praxis 2018).

Vältimatut arstiabi on õigus saada igal Eesti Vabariigi territooriumil viibival inimesel. ELi kodanikest sisseerändajatel ja nende pereliikmetel, kes on ravikindlustatud Eestis või mõnes teises Euroopa Liidu liikmesriigis, on võimalik Eestis viibides saada arstiabi kindlustajariigist väljastatud ravikindlustuskaardi alusel teiste Eesti püsielanikega samadel tingimustel.

Teenused

	Teenus	Vastutav ministeerium	Teenuse osutaja	Teenuse liik	Kestlikkus	Rahastus	Sihtrühm
1.	Perearstiteenuse alane nõustamine	KuM, MKM	INSA, IHE	otsene	jätkub	RE, ESF	uussisserändajad
2.	Eesti tervishoiu- ja perearstisüsteemi tutvustav infomaterjal	SiM	Haigekassa / Terviseamet	kaudne	2019	ESF, RE	uussisserändajad
3.	Perearsti nõuandetelefon (sh vene keeles)	SoM	Haigekassa	otsene	jätkub	RE	uussisserändajad, teistest rahvustest püsielanikud

Väljakutse

Sotsiaal- ja tervishoiuvaldkondade väljakutseks on teenuseid vajavate inimeste erinev kultuuriline ja keeleline taust, mistõttu suureneb vajadus valdkonna töötajate koolituste ja tõlketeenuse järele.

Ettepanekud

Tõsta sotsiaal- ja tervishoiuvaldkonna töötajate pädevust ja oskusi muust kultuuriruumist pärit inimeste abistamisel. Luua võimalusi koolitustel, sh võõrkeelte kursustel osalemiseks. Vajadusest lähtuvalt luua tõlketeenuse kasutamise võimalusi.

HARIDUS JA EESTI KEELE ÕPE

Eesmärk

Eesti ja teistest rahvustest inimeste võrdne konkurentsivõime, mis tähendab ühtlase kvaliteediga haridussüsteemi ja täiskasvanutele pakutavat elukestvat õpet ühiskonnas heaks toimetulekuks, sh eesti keele omandamist.

Alusharidus

Olukord

Alusharidust on Eestis võimalik omandada munitsipaallasteaias eesti ja vene ning eralasteaedades ka inglise, prantsuse või soome keeles. Aasta-aastalt on vähenenud nende laste osakaal, kes osalevad koolieelsete lasteasutuste töös vene õppekeeles. Peamiselt on selle võrra suurenenud keelekümblejate osakaal.

Kõige suurem on vene õppekeelega laste osakaal koolieelsetes lasteasutustes Harjumaal ja Ida-Virumaal (vastavalt 50% ja 33% 2018/2019. õppeaastal) ning kõige suurema osakaaluga on keelekümbled esindatud Ida-Virumaa ja

Valgamaa koolieelsetes lasteasutustes (vastavalt 29% ja 5% 2018/2019. õppeaastal). Lasteaias eestikeelse õppe või õppimisvõimaluse pakkumine eesti keeles keelekümbelusena aitab eesti keelest erineva emakeelega lastel omandada parema riigikeele oskuse ning tänu sellele edaspidise kõrgema konkurentsivõime tööjõuturul.

Rühmades, kus töökeeleks on eesti keelest erinev keel, viiakse läbi eesti keele kui teise keelega seonduvaid tegevusi lastele alates 3. eluaastast. Eesti keele õpet eesti keelest erineva töökeelega lasteaedades toetatakse riigieelarvest.

Eestikeelse õppega rühmades käib järjest enam muukeelseid lapsi, seetõttu muutub oluliseks segarühmade mõju eesti emakeelega laste keeleõppele, laste identiteediprobleemid, emakeele areng, lastevanemate kõrvalejäämine laste õpetamisel. Samal ajal pooldab enamik Eesti elanikke selgelt eestikeelse õppega alustamist lasteaias, üha enam eelistatakse ühist eestikeelset lasteaeda ning toetus keelepõhisele eristamisele hariduses on langemas (EIM 2017).

Väljakutse

Lasteaedades on suureks probleemiks õpetajate ja tugipersonali puudus, lasteaedade täienduskoolituse ja õppematerjalide ebapiisav kättesaadavus ning lasteaiaõpetajate nõrk eesti keele oskus.

Põhiharidus

Olukord

Eestis on võimalik omandada põhiharidust eesti, vene, osaliselt saksa, erakoolides ka soome ja inglise keeles, gümnaasiumiastmes eesti ja eesti/vene keeles (60 : 40 haridusmudel) ning rahvusvaheliste õppekavade alusel nii munitsipaal- kui ka erakoolides ka inglise keeles.

Põhikooliõpilaste jagunemine õppekeeleli on viimasel kümnel aastal püsitud võrdlemisi stabiilne. Eesti keeles (sh keelekümblusprogramm) õpib u 80% õpilastest. Gümnaasiumiastmes õpib 99% õpilastest vähemalt 60% ainetest eesti keeles. Inglise keeles õppivate laste arv üldhariduses on kasvanud enam kui viis korda – kui 2007/08. õppeaastal oli inglise keeles õppijaid 161, siis 2018/19. õppeaastal juba 856. Inglise keeles saab 2018/19. õppeaastal õppida kokku kümnes koolis. Kas osaliselt või täielikult vene keeles on võimalik õppida kokku 77 koolis, sh neljas täiskasvanute gümnaasiumis.

Põhihariduse statsionaarses õppes õpib peaaegu 31 000 eesti keelest erineva emakeelega õpilast. Neist ligi 6200 (20%) osaleb keelekümbluses, 3400 (11%) õpib eesti ja umbes 21 000 (68%) vene õppekeeles. Alates 2007. aastast on keelekümblusprogrammis osalejate arv pea kahekordistunud. 2018/19. õppeaastal õpib eesti keeles 2017/18. õppeaastaga võrreldes 14% enam eesti keelest erineva emakeelega õpilasi. (2017/18. õppeaastal õppis neid 2016/17. õppeaastaga võrreldes 13% enam, 2016/17. õppeaastal 2015/16. õppeaastaga võrreldes 5% enam).

Eesti keelest erineva emakeelega põhikooli statsionaarse õppe õpilaste osalemine eestikeelses õppes ja keelekümblusklassides 2014–2018.

Aasta	Eestikeelses õppes ja keelekümblusklassides osalevate eesti keelest erineva emakeelega õpilaste osakaal
2014	25,8%
2015	28,7%
2016	29,4%
2017	30,0%
2018	31,0%

Väljakutse

Vene õppekeelega põhikoolide lõpetajate nõrk eesti keele oskus – ainult vene õppekeeles põhikooli lõpetajate hulgas on B1-tasemel eesti keelt oskajaid 61,4% (kui ka keelekümblust arvestada, siis 63,5%).¹¹ Riigikeele B1 tasemeeksam ei ole piisav edasisteks õpinguteks gümnaasiumis, edukaks toimetulekuks peaksid õpilased saavutama põhikooli lõpuks B2-taseme. Endiselt on probleemiks ka tugiteenuste kättesaadavus muu emakeelega lastele ning õpetajate eesti keele oskus, eestikeelsete õpetajate puudus, keeleõppemetoodika vähene valdamine, koolide ja õpilaste hoiakud eesti keele õppimise osas. Vene keelt valdavad uussisserändajad valivad sageli vene õppekeelega kooli, mistõttu on oluline tegeleda kõikide koolide valmisolekuga senisest tõhusamalt võtta vastu muu emakeelega lapsi.

Gümnaasium

Olukord

Kuigi Tallinnas ja Tartus on mitu rahvusvahelise (EB ja IB) õppekavaga kooli ja lasteaeda, on nendesse kohtade saamine kiire täitumise tõttu sageli problemaatiline. Enamasti on ka rahvusvaheliste koolide teenustasu hinnad kõrged, mis seab omakorda piirangu teenuse kättesaadavusele. Probleem on eriti aktuaalne Tallinnas ja Tartus, kuhu suundub elama suur osa uussisserändajatest.

Pärast gümnaasiumi eestikeelsele õppele üleminekut on gümnaasiumilõpetajate eesti keele oskus mõnevõrra paranenud. Esimesed gümnaasiumis vähemalt 60% õpest eesti keeles läbinud noored lõpetasid gümnaasiumi 2014. aastal. Kui siis jäi B2-keelelise saavutamata 22% lõpetajatest, siis 2018. aasta lõpetajatest oli selliseid noori 19%. Kasvanud on ka nende noorte osakaal, kes sooritasid B2 tasemeeksami kõrgel tasemel (üle 75 punkti) ja võiksid teha gümnaasiumi lõpus C1 eksami – viimastel aastatel on neid peaaegu kaks kolmandikku kõigist neist, kes andsid eesti keele teise keelena riigieksami. 76% teistest rahvustest elanikest arvab, et eestikeelne aineõpe peaks algama oluliselt varem kui gümnaasiumis (EIM 2017).

Väljakutse

Eestikeelse õppe probleemiks gümnaasiumiastmes on endiselt kvalifikatsiooninõuetele vastavate ja eesti keelt nõutud tasemel valdavate õpetajate nappus, eriti Ida-Virumaal.

Kutseharidus

Olukord

Kutseõppeasutuse seadusest tulenevalt on kutsekeskhariduse õppekava õppekeel eesti keel. Kutseõppeasutuse õppekaval, kus on eesti keelest erinev õppekeel, on eesti keele õpe kohustuslik kooli õppekavas sätestatud mahus, mis peab tagama eesti keele oskuse tasemel, mis on vajalik omandatud erialal töötamiseks. Kutsekeskhariduse vene õppekeelela rühmades toimub suur osa õpet veel vene keeles (üleminek eestikeelsele õppele tuleb tagada hiljemalt 1. septembriks 2020).

Eesti inimarengu aruanne 2016/2017 osutab aga erinevustele eesti ja vene õppekeelela koolide õpiedukuses. Eesti keele kui teise keele õppe tulemuslikkusega on probleeme nii alus- kui ka põhihariduses. Kolmandikus vene õppekeelela üldhariduskoolides on eesti keele õppega probleemid. Õpilastel on vähene praktiline keeleõpe ja kehv üldine õpivalmidus. Arvestatav hulk õpilasi ei saavuta ka kutsehariduse õppekavas eesmärgiks seatud eesti keele kui teise keele oskuse taset, mis on omakorda seotud väga tugevalt õpilase õpiedukusega ja koolist väljalangemisega. Kutseõppurite eesti keele oskus ei vasta tööturu vajadustele, põhikoolid ei anna lõpetajatele vajalikku keeleoskust. 2018. aastal saavutas B2-taseme 18,6% kutseõppuritest. Venekeelsete kutsekoolide õpetajate eesti keele oskuse tase on samuti madal, otsekontakte eesti- ja venekeelsete kutsekoolide, õpetajate ja õpilaste vahel on vähe. Keeleõppevõimalused kutsekoolides ei ole piisavalt paindlikud. Ebapiisav riigikeele oskus piirab aga suuresti muukeelsete õpilaste haridustee jätkamist, edasise karjääri ja töökoha valikuid.

Väljakutse

Kutseharidussüsteemi suurimad arenguvajadused lähiaastatel on muuta kutseõpe enam tööturu tulevikuvaadet arvestavaks. Oluline on tegeleda edasi kutseõppe kvaliteediga ehk eelkõige õpetada ja toetada kutsekeskhariduses ja

¹¹ https://www.hm.ee/sites/default/files/htm_aruanne_2018.pdf

ka teistel õppekavadel õpilast viisil k.a eesti keele õpe, et tal oleks võimalus ja motivatsioon nii oma õpinguid lõpetada kui ka neid tulevikus elukestvalt jätkata.

Eesti tööandjatele vajaliku kvalifitseeritud tööjõu kindlustamiseks ning kutsehariduse lõpetaja töölesaamise võimaluste parandamiseks tuleb tööjõuvajaduse prognoosides arvestada tööturu ja rahvastikunäitajate muutustega. Koostöös haridusasutuste, sh põhikoolidega ning tööandjate esindajate ja erialaliitudega on vaja tõsta potentsiaalsete kutseõppurite ja neid suunavate vanemate teadlikkust õppe- ja karjäärivalikutest (vältides seejuures soostereotüüpide põlistamist) ning valmisolekut kutseõppeks ja sealt edasi tööturule sisenemiseks. Kutsehariduse hea maine ja kutsete väärtustamine ühiskonnas nõuab tööandjate ja haridussfääri ühist pingutust. Õppekavade valik ja õppetöö korraldus peavad vastama nii õppurite kui ka tööandjate ootustele ning arvestama võrdsete võimaluste loomise ja võrdse kohtlemise põhimõtteid.

Kõrgharidus

Olukord

Üleminek eestikeelsele keskharidusele, õppekavade reformid ja rahvusvahelistumine kõrghariduses (rõhuasetusega pigem ingliskeelsele kui venekeelsele kõrgharidusturul) on praeguseks viinud selleni, et vene keeles õppijate osakaal Eesti kõrgkoolides on muutunud marginaalseks (kui veel 2006. aastal oli vene õppekeelega üliõpilaste osakaal kõrghariduse esimesel astmel 13%, siis 2017. aastal on see 3%).¹²

Viimase kümne aastaga on kohe pärast gümnaasiumi lõpetamist Eesti kõrghariduses õpinguid jätkanud gümnaasiumilõpetajate osakaal vähenenud peaaegu 10% võrra – 61,6%lt 2010. aastal 52%ni 2018. aastal. Samal aastal ei jätkanud Eestis õpinguid 40,1% gümnaasiumilõpetajatest. Gümnaasiumilõpetajate vähesem jätkamine kõrghariduses tuleneb nii välismaale minekust (sh õppima) kui ka tööleasumisest; vene emakeelega noortest jätkab pärast gümnaasiumi õpinguid kõrghariduses eesti emakeelega noortega võrreldes keskmiselt 8% vähem, vähem jätkavad kõrghariduses ka keskustest kaugemal asuvate gümnaasiumide lõpetajad.¹³

Viimastel aastatel on kasvanud õppimiseks väljastatud elamislubade hulk. 2017. aasta seisuga õppis Eesti kõrgkoolides kokku üle 4000 õppuri, kelle seas on esindatud 120 riigi kodanikud. Enim tullakse Eestisse omandama magistrikraadi, kuid viimasel ajal on kasvanud ka doktoriõppesse tulijate hulk.¹⁴

Väljakutse

- Tõsta pärast õpingute lõppu Eestisse jäävate välisüliõpilaste arvu.
- Maandada elamisloa väärkasutamisega seotud riskid.
- Tõsta venekeelsete tudengite arvu (sh eestikeelsetel erialadel).

Teenused (üld-, kutse- ja kõrgharidus)

	Teenus	Vastutav ministeerium	Teenuse osutaja	Teenuse liik	Kestlikkus	Rahastus	Sihtrühm
1.	Formaalne keeleõpe (nt keelekümbelus)	HTM	Innove	otsene	jätkub	RE	teistest rahvustest püsielanikud, uussisserändajad
2.	Mitteformaalne keeleõpe (nt õpilasvahetused, pereõpe, keelelaagrid)	HTM KuM	INSA, MTÜ VeniVidiVici	otsene	jätkub	RE	teistest rahvustest püsielanikud, eestlased, uussisserändajad
3.	Rahvusvahelist ning IB-õpet	HTM		otsene	jätkub	RE	teistest rahvustest püsielanikud,

¹² https://www.hm.ee/sites/default/files/uuringud/oppekeel_eesti_korgkoolides_statistiline_ylevaade.pdf

¹³ https://www.hm.ee/sites/default/files/htm_aruanne_2018.pdf

¹⁴ <https://www.emn.ee/wp-content/uploads/2019/01/rande-ja-kodakondsuspoliitika-aastaraport-2018.pdf>

	pakkuvad koolid ja lasteaiad						eestlased, uussisserändajad
4.	Eesti keele kui teise keele õpe kutsekoolides	HTM		otsene	jätkub		teistest rahvustest püsielanikud, uussisserändajad
5.	Võõraviha ennetustegevuste läbiviimine	HTM	MTÜ Pagulasabi	kaudne			teistest rahvustest püsielanikud, eestlased
6.	Ida-Virumaa haridustöötajate keeleõpe	HTM	keelefirmad	otsene	jätkub	RE	teistest rahvustest püsielanikud (eesti keelt ebapiisavalt valdavad, eesti keelest erineva emakeelega nõuetele mittevastava keeleoskusega pedagoogid)
7.	Eesti keele õpe B2- ja C1-tasemele Ida-Virumaa ja Tallinna kutseõppeasutuste õpetajatele ¹⁵	HTM	keelefirmad	otsene	teenuse jätkamine pole otsustatud	ESF	teistest rahvustest püsielanikud (kutseõppeasutuste õpetajad, kelle emakeel ei ole eesti keel)
8.	Akadeemiline ja kutsealane tunnustamine	HTM	Eesti ENIC/NARIC keskus (SA Archimedes)	otsene	jätkub	RE	eestlased, uussisserändajad, teistest rahvustest püsielanikud
9.	Keeleõppetoetus koolile õpetaja lisatasu ja õppematerjalide jaoks eesti keeles lisaõpet vajavale õpilasele kuni 3 aasta jooksul riiki sisenemisest	HTM	HTM Innove Rajaleidja SiM VäM SA Archimedes Pagulasabi OÜ	tugiteenus	jätkub	RE	haridusasutuste personal

Ettepanekud (üld-, kutse ja kõrgharidus)

- Senisest aktiivsem lapsevanemate (sh uussisserändajatest vanemate) informeerimine ja nõustamine muu emakeelega laste haridusväljavaadetest Eesti haridussüsteemis.
- Luua motivatsioonipakett eestikeelsetele õpetajatele tööle asumiseks vene õppekeelega haridusasutuses.
- Laiendada mitteformaalse õppe võimalusi (teadus-, spordi- ja kultuuriüritused ning -programmid, mis toetavad lõimumist).
- Laiendada kahesuunalist keelekümblust.
- Laiendada pereõppes, õpilasvahetustes ja eesti keele laagrites osalemise võimalusi.
- Toetada eesti- ja venekeelsete lasteadeade koostööd, sh õpetajavahetusi.
- Laiendada õpetajate praktikavõimalusi.
- Pakkuda töökohapõhist tasemeõpet õpetaja abidele ja assistentidele.

¹⁵ 2018/19. õppeaastal on Eesti üldhariduskoolides, kutseõppeasutustes ja koolieelsetes lasteasutustes kokku u 1900 õpetajat (8% kõigist õpetajatest), kelle eesti keele oskus ei vasta nõuetele.

- Arendada lõimitud aine- ja keeleõppemetoodika põhikoolis.
- Venekeelsete kutsekoolide lõpetajate konkurentsivõime tõstmiseks tuleb rakendada meetmeid eesti keele õpetamise tõhustamiseks ja eestikeelse kutseõppe arendamiseks.
- Parandada lõimitud kutse- ja keeleõppemetoodika rakendamist muukeelsetes õppekavarühmades, parandada õpetajakoolitust.
- Tihendada koostööd eesti- ja venekeelsete kutsekoolide pedagoogide ja õpilaste vahel.
- Luua kutseharidusprogrammid uussisserändajatele, sh rahvusvahelise kaitse saajatele.
- Luua tugiprogrammid välistudengitele ja nende elukaaslastele (keeleõpe, sotsiaalsete võrgustike loomine, tööturu põhimõtete selgitamine jne).
- Koordineeritud strateegia loomine välistudengite värbamiseks ja nende tööturule rakendamiseks.
- Programmid muukeelsete tudengite toetamiseks eestikeelsetes rühmades (mentorid, täiendav keeleõpe jne).
- Laiendada rahvuskaaslaste eesti keele õppe võimalusi.

Eesti keele õpe välismaal

Olukord

Eesti keele välisõpe jaguneb kaheks – välisriikide kõrgkoolides ja välismaal asuvates üldhariduskoolides, lasteaedades ning eesti organisatsioonides (pühapäevakoolid, seltsid, keelekursused jm) toimuvaks keeleõppeks. Kui akadeemilise välisõppe sihtrühma moodustavad täiskasvanud, siis välismaa koolides toimuv eesti keele õpetus on suunatud peamiselt välismaal elavatele eesti päritolu lastele.

Väliseestlaskonna noorenedes on suurenenud ka välismaal elavate eesti laste arv ning seetõttu on kasvanud viimastel aastatel välismaal loodud eesti keele õpetuskohtade hulk, mida on käesoleval õppeaastal üle 80. Eesti riigi poolt lähetatud õpetajad töötavad üldhariduskoolides Riias, Petseris, Ülem-Suetukis ning Euroopa koolides Brüsselis ja Luksemburgis.

Välismaal saab eesti keelt õppida 30 kõrgkoolis Euroopas, Aasias ja Põhja-Ameerikas. Eesti riik on eesti keele lektorid lähetanud kümnesse õpetuskohta (Riia, Vilnius, Varssavi, Pariis).

Väljakutse

Suur välja- ja tagasiränne nõuab kasvavat tähelepanu eesti keele õppe (nii esimese kui ka teise keelena) pakkumisele nii Eestist väljaspool kui ka Eestis. Keeleoskuse hoidmine välismaal ja keeletoe pakkumine tagasipöördujatele, mis on peamine kohanemist soodustav tegur, on võtmetähtsusega, kui tahame, et hargmaised lapsed kasvaksid võimalikult valutult eestlasteks.

Teenused

	Teenus	Vastutav ministeerium	Teenuse osutaja	Teenuse liik	Kestlikkus	Rahastus	Sihtrühm
1.	Eesti keele õppe toetamine välismaal (rahvuskaaslaste programm 2014–2020)	HTM	MTÜ Eesti Instituut, Üleilmakool	otsene	jätkub	RE	rahvuskaaslased
2.	Keeleõppe tugitegevused (välismaal töötavate eesti	HTM	MTÜ Eesti Instituut, INSA, ENTK	otsene	jätkub	RE	välismaal töötavad eesti keele õpetajad, väliseesti lapsed

	keelesõpetajate täienduskoolitused, väliseesti laste keelelaagrid, väliseesti noorte noortevahetused) (rahvuskaslaste programm 2014-2020).						ja noored
3.	Eesti keele õppe toetamine välismaal asuvates kõrgkoolides	HTM	SA Archimedes, MTÜ Eesti Instituut	otsene	jätkub	RE	väljaspool Eestit elavad üliõpilased

Täiskasvanute keeleõpe

Olukord

Riiklik, täiskasvanutele tasuta eesti keele õppe pakumine (valdavalt ELi struktuurivahendite rahastamisel) ei vasta nõudlusele. 2018. aastal pakuti (KuM, SoM, SiM, HTM) keeleõpet 9856 inimesele. Lähima kolme aasta jooksul soovib aga eesti keelt õppida vähemalt 50 000 inimest (CENTAR *et al.* 2018). Muu emakeelega täiskasvanud elanikkonna eesti keele oskus on paranenud aeglaselt ning ei vasta tööturu nõuetele. 2017. aastal oli 15–74-aastaseid teistest rahvustest elanikke, kes valdasid eesti keelt vabalt, 10%, või said eesti keelest aru, rääkisid ja kirjutasid 30%. Ebapiisavalt on tähelepanu pööratud eesti keele praktiseerimisele keelekeskkonnas. Mitteformaalse keeleõppe õppekulud (keelesõprad, keele ja kultuuri klubid) moodustasid 2018. aastal täiskasvanute keeleõppe üldkuludest vaid 11%, millega tagati keele praktiseerimise võimalused 832 inimesele.

Väljakutse

- Mitteformaalse keeleõppe ja keelekeskkonna loomine, et suurendada eesti keelt aktiivselt valdavate teistest rahvustest inimeste arvu, sh ELi ja kolmandate riikide kodanike hulgas, kes asuvad elama Eestisse.
- Pikad ootejärjekorrad ning ebaühtlane juurdepääs keeleõppesse.
- Suurem nõudlus eesti keelele on teenindussektoris B1-tasemel, kuid ka A1-tasemel.

Teenused

	Teenus	Vastutav ministeerium	Teenuse osutaja	Teenuse liik	Kestlikkus	Rahastus	Sihtrühm
1.	Keeleõppekulude hüvitamine keeleseaduse ja kodakondsuseaduse alusel	HTM	Innove	otsene	jätkub	RE	teistest rahvustest püsielanikud (eesti keele tasemeeksami sooritajad)
2.	Eesti keele õppimise äpp/mäng (Speakly, WalkTalk, Multikey, Käänuk)	KuM	INSA	kaudne	jätkub	osaliselt RE	teistest rahvustest püsielanikud, uussisserändajad
3.	„Keeletee“ ja „Keelekliki“ loomine ja üllalpidamine	HTM	HTM	kaudne	jätkub	ESF	teistest rahvustest püsielanikud, uussisserändajad
4.	Keeleline ja kultuuriline kümbel	KuM	keelefirmad	otsene	jätkub	ESF	teistest rahvustest püsielanikud, uussisserändajad
5.	Keeleõppe- ja lõimiskoolituste	KuM	keelefirmad	otsene	jätkub	ESF	teistest rahvustest püsielanikud,

	pakkumise toetamine (A2–B2 tasemetel)						uussisserändajad
6.	Keeleõpe A1-tasemel teistest rahvustest püsielanikele	KuM	keelefirmad	otsene	jätkub	RE	teistest rahvustest püsielanikud
7.	Eesti keele majade tegevus	KuM	INSA	otsene	jätkub	RE	teistest rahvustest püsielanikud ja uussisserändajad
8.	Rahvusvahelise kaitse saajate eesti keele õpe	SoM	Hoolekande teenused AS, Tartu Rahvaülikool	otsene	jätkub	AMIF	uussisserändajad (rahvusvahelise kaitse saajad)
9.	Eesti keele õpe tööturukoolitusena „Tööturuteenuste ja toetuste seaduse“ alusel	SoM	Eesti Töötukassa, keelefirmad	otsene	jätkub	RE	teistest rahvustest püsielanikud, uussisserändajad (registreeritud töötud)
10.	Eesti keele õpe koolituskaardiga Vabariigi Valitsuse määruse „Tööhõiveprogramm“ alusel	SoM	Eesti Töötukassa, keelefirmad	otsene	jätkub	RE	teistest rahvustest püsielanikud, uussisserändajad (registreeritud töötud ja alates 2017. aastast töötajad, kes vastavad sihtrühma tingimustele (töötuskindlustuss taaži vähemalt 12 kuud 36 kuu jooksul, sissetulek väiksem kui Eesti keskmine brutokuupalk)
11.	Tööturukoolitus täiendavatele sihtrühmadele (eesti keele õpe tööturuteenusena A1–C1 tasemetel)	SoM	Eesti Töötukassa	otsene	jätkub	ESF	teistest rahvustest püsielanikud, uussisserändajad (vähenenud töövõimega isikud, kes on töötud (sh õppivad töötud) või koondamis-teatega tööotsijad; vanaduspensionie alised, kes ei ole tööga hõivatud ja on tööotsijana arvele võetud)
12.	Algtaseme eesti keele õpe uussisserändajatele kohanemisprogrammi raames	SiM	Expat Relocations OÜ	otsene	jätkub	ESF, RE	uussisserändajad

13.	Eesti keele õpe rahvusvahelise kaitse saajatele A1–A2 tasemetel	SiM	partnerorgani satsioonid	otsene	jätkub	AMIF	rahvusvahelise kaitse saajad
14.	Välismaalastele, sh kolmandate riikide kodanikele mõeldud keeleõppekomplekti kohandamine	SiM	partnerorgani satsioon	kaudne	jätkub	AMIF	ELi kodanikud ja KRK
15.	Kinnipeetavate riigikeele õpe A1–C1 tasemetel	JUM	riigikeele õppe korraldajad	otsene	jätkub	RE	teistest rahvustest püsielanikud (kinnipeetavad)
16.	Eesti keele koolituskulude hüvitamine tööandjale	SoM	Eesti Töötukassa	otsene	jätkub	RE, ESF	teistest rahvustest püsielanikud, uussissereändajad (tööandjad ja nende töötajad; noored vanuses 16–29; vanaduspensionie alised; töötud rahvusvahelise kaitse saajad)
17.	KOVide avatud taotlusvoor (keeleõppetegevused edukamaks toimetulekuks tööturul)	HTM	keelefirmad	tugiteenus	jätkub	ESF	KOVid ja KOVide asutused

Ettepanekud

- Suurendada riikliku keeleõppe rahastamise mahtu, luues sellega alternatiivse keeleõppe vorme ja IKT-lahendusi, mis toetavad lõimumist.
- Tagada täiskasvanutele rohkem mitteformaalse keeleõppe võimalusi.
- Pakkuda töötavatele inimestele paindlikke keeleõppe vorme tööol.
- Suurendada eesti keele õppe pakkumist A1-tasemel.
- Jätkata tööandjate lõimumis- ja keeleõppealase nõustamisega.
- Tegeleda täiskasvanute eesti keele kui teise keele õpetajate täiendus- ja juurdekoolitamisega.

TURVALISUS JA ÕIGUSKORD

Eesmärk

Tõhusam ja kättesaadavam õigusabi teenus eri rahvustest inimestele, paremad võimalused orienteeruda õiguskorras, mõista oma õigusi ja kohustusi ning võimalusi nende realiseerimiseks.

Olukord

Eesti Juristide Liidu sõnul vajavad suuremas mahu õigusnõustamist vanemaealised ja venekeelne elanikkond (Rebane et al. 2015). Portaali www.juristaitab.ee/ru on olukorda leevendanud, kuid probleem püsib, sest suur osa venekeelsest elanikkonnast ei kasuta interneti või ei oska sealt vajalikku teavet leida.

2015. aastast on iga-aastaselt tegeletud vaenuritegude statistika kogumise korrastamise, sh vaenuritegude statistika avaldamisega kogumikus „Kuritegevus Eestis“. Vaenusüütegudest teatamise määr on madal ja menetluspraktika vähene. Vaenusüütegude ohvritele suunatud kommunikatsioon on olnud ebapiisav – teadlikkus abisaamise võimalustest ja juhtumitest teatamise võimalustest on vähene. Kuriteoohvrite õiguste infolehed on tõlgitud kuude keelde.

Väljakutse

Riigi õigusabi mahule ja ka eelarvele avaldavad otsest mõju geopoliitilised sündmused nagu pagulaste kriis Euroopas ning suurenev sisseränne. Ühest küljest lisandub rahvusvaheliste lepingute ja Euroopa Liidu õiguse toel Eestisse uusi isikute grupe, kellele riik peab enda kulul õigusabi teenust osutama, teisest küljest on probleemiks piirkondlikud erisused. Regionaalselt on kõige teravam probleem Ida-Virumaal, kus on puudus kohalikest advokaatidest, kes valdaksid eesti ja vene keelt ning sooviksid osutada riigi õigusabi teenust (Rebane et al 2015).

Ligikaudu kolmandik kohtuprotsessides osalenutest on arvamisel, et eesti keele mittevaldamine on takistuseks kohtusse pöördumisel, eriti suureks probleemiks peavad seda koduse keelena vene keelt kõnelevad isikud. Advokaadid hindasid eesti keele mittevaldamist kohtusse pöördumisel suuremaks takistuseks kui prokurörid (Rebane et al 2015). Eesti Uuringukeskuse 2017. aastal läbiviidud uuring „Menetlusosaliste rahulolu kohtusüsteemiga“ näitas, et eesti koduse keelega vastajate hinnangul oli kohtusüsteem venekeelsete vastajatega võrreldes sagedamini väga usaldusväärne (25% vs 15%) ning harvem pigem ebausaldusväärne (13% vs 21%).

Teenused

	Teenus	Vastutav ministeerium	Teenuse osutaja	Teenuse liik	Kestlikkus	Rahastus	Sihtrühm
1.	Seaduste tõlked inglise ja vene keelde	JuM	Riigi Teataja talitus, Eesti Õigusbüroo (juristaitab.ee)	kaudne	jätkub	RE	teistest rahvustest elanikud, uussisserändajad
2.	Tasuta ja soodustingimustel õigusabi juristaitab.ee (sh vene keeles)	JuM	Eesti Õigusbüroo	otsene	jätkub	RE	teistest rahvustest elanikud, uussisserändajad, eestlased
3.	Elamislubade ja elamisõiguse taotlemine ning info	SiM	PPA	otsene	jätkub	RE	teistest rahvustest elanikud, uussisserändajad, eestlased
4.	Elamislubade ja elamisõiguse taotlemine ning info välismaal; ülikoolide ja välisinvestorite toetamine	VäM	EV välisesindused	otsene	jätkub	RE	eestlased, uussisserändajad (sh potentsiaalsed uussisserändajad)

Ettepanekud

- Võimestada portaali juristaitab.ee vene- ja ingliskeelse infoga, sh korduma kippuvate küsimuste rubriik tsiviilõiguse, kohustusõiguse, kriminaalõiguse jt teemade osas.
- Teha Riigi Teatajas õigusaktide terviktekstide juures venekeelsed tõlked kättesaadavaks ja korraldada nende ajakohastamine.
- Uurida Eesti elanike teadlikkust vaenusüütegudest, nende vormidest ja valmidusest süütegudest teatada.
- Koostada regulaarselt ülevaateid registreeritud vaenusüütegudest.
- Uurida teistest rahvustest inimeste, sh uussisserändajate õigusteadlikkust.
- Eesti Rahvusringhäälingu vahendusel (raadios või televisioonis) nii eesti- kui ka venekeelse õiguslase saatesarja loomine, kus õiguspraktikud kommenteerivad seaduse rakendamist ja annavad nõu, kuidas üht või teist seadust täita/rakendada.

Eesmärk

Eri rahvusest inimeste sujuv kohanemine ja lõimumine kogukondlikul tasandil kohaliku omavalitsuse võimestamise kaudu asjakohases valdkonnas.

Olukord

Lõimumise väljakutsed on kõige suuremad Tallinnas ja Ida-Virumaal. Ida-Virumaal elab 18,9% eestlasi, 73% venelasi ja 7,8% muude rahvuste esindajaid. Tallinnas elab 53,2% eestlasi, 36,8% venelasi ja 7,8% muude rahvuste esindajaid. Ajalooliseks eripäraks Eestis on väike Peipsiveere vanausuliste kogukond (Statistikaamet 2018c).

Ida-Virumaa on maakondadest esikohal ka määratlemata kodakondsusega või teise riigi kodakondsusega isikute osakaalu poolest. 2019. aastal elab Ida-Virumaal 55,3% Eesti kodanikke, 27,8% Venemaa kodanikke ja 15% määratlemata kodakondsusega isikuid. Harjumaal on Eesti kodanikke 81,3%, Euroopa Liidu kodanikke 2,2%, Venemaa kodanikke 6,5% ja määratlemata kodakondsusega isikuid 7,4% (Statistikaamet 2018c).

Enim uussisserrändajaid asub elama Harjumaale, Tartumaale, Ida-Virumaale, Pärnumaale ja Valgamaale. Ida-Virumaale elama asuvate uussisserrändajate emakeel on enamasti vene keel.

Väljakutse

Enamik Eesti omavalitsusi kohanemis- ega lõimumisküsimustele eraldi tähelepanu ei pööra ja kohanemise ning lõimumisega tegeletakse peamiselt omavalitsuse teiste ülesannete raames või üksikute tegevustena (nt Tallinna kodurahu foorum ja rahvusvähemuste kultuuriseltside toetusprogrammid omavalitsustes). Omavalitsusametnike järjepidev enesetäiendamine mitmekultuurilisuse valdkonnas puudub, KOVid ei tunne teiste riikide ega üksteise parimaid praktikaid, puudub valdkonna regulaarne analüüsimine kohalikul tasandil.

KOVidel ei ole alati selget ülevaadet kehtivatest õigustest, normidest jms, mis käsitlevad välismaalaste ja tagasipöördujate Eestis viibimist ning neile pakutavaid teenuseid, sh juba eksisteerivaid võimalusi ja teenusepakkujaid. Spetsiaalselt välismaalaste kohanemist toetavad struktuuriüksused, suunatud tegevused ja vastav ressurss KOVides üldjuhul puudub, lõimumis- ja kohanemisküsimustega tegeletakse vastavalt eelarvevõimalustele juhtumipõhiselt.

Tagasipöördujad vajavad süsteemset vajaduspõhist riigi ja kohaliku omavalitsuse abi Eestisse naasmisel, sh tagasipöördumist ettevalmistavas faasis (Tartu Ülikool ja Balti Uuringute Instituut 2015). Eestisse tagasipöörduja peab olema riigi ja kohalike omavalitsuste teenustega toetatud.

Eesti sisejulgeoleku seisukohalt on oluline vältida või ennetada ebasoodsaid rahvastikuprotsesse ning suurte sotsiaalmajanduslike, julgeoleku- ja turvariskide ning rahvusgruppide liigset koondumist mingitesse piirkondadesse (JPA 2017), mis aga toimub alates taasiseseisvumisest Ida-Virumaal ja Harjumaal, st muust rahvusest isikud elavad rohkem koos ning eestlastest eraldi ja vastupidi (vt Mägi 2018).

Ühiskondlike pingete vältimiseks on oluline vähendada sotsiaalmajanduslikku ja regionaalset ebavõrdsust ning toetada elamisväärsust ja turvalist elukeskkonda kõikjal Eestis. Siin on suur roll ka kohalikel omavalitsustel, kelle teadlikku tegutsemist ja rolli tuleb suurendada järjepideva regionaalse heaolu ja arengu tõhustamiseks. Sisejulgeoleku seisukohalt on eriti oluline Ida-Virumaa piirkonna areng.

Ida-Virumaal on võrreldes muude maakondadega kõige madalamad lõimumisnäitajad: elanike Ida-Virumaa ja Eesti riigiga vähene samastumine¹⁶; keelekogukondade vähene sidusus, napp keeleoskus, eesti keele tagasihoidlikud praktikavõimalused ja vähene osalus kodanikuühendustes (EIM 2017).

¹⁶ Kui Ida-Virumaal oli nõrga ja tugeva riigidentiteediga rühmade osakaal vastavalt 36% ja 16%, siis teistes Eesti piirkondades olid need näitajad vastavalt 18% ja 25%. 22% Ida-Virumaa elanikest ei oska üldse eesti keelt, ainult 8% valdab vabalt ja 22% on aktiivse keeleoskusega (EIM 2017)

Ida-Virumaa elanike ettevõtlusaktiivsus on madal. Suureks probleemiks on endiselt töötus, mis on pidurdanud palkade tõusu ja soodustanud noorte väljarännet maakonnast. Töötuse määr Ida-Virumaal oli 2019. aasta aprillis 8,9% (Eestis tervikuna 4,8%) (Töötukassa 2019).

Teenused

Välismaalastele, sh tagasipöördujatele on võimaldatud samad teenused ja tugi nagu teistele KOVi elanikele.

	Teenus	Vastutav ministeerium	Teenuse osutaja	Teenuse liik	Kestlikkus	Rahastus	Sihtrühm
1.	Üle-eestilise ulatusega spordi- ja kultuuriürituste käivitamine ja arendamine (Ida-Virumaa)	KuM	INSA	otsene	jätkub	RE	teistest rahvustest elanikud, uussisserändajad, eestlased (Ida-Virumaa jt maakondade elanikud)
2.	Lõimumis- ja rändealane nõustamine KOVidele	KuM	INSA	tugiteenus	jätkub	RE, ESF	KOVide ametnikud
3.	Eesti ja inglise keele õpe Ida-Virumaa ettevõtjatele ja ettevõtete võtmetöötajatele	RaM	INSA	otsene	jätkub	RE	Ida-Virumaa ettevõtjad ja ettevõtete võtmetöötajad
4.	Piirkondliku töökoha loomise toetus (Ida-Virumaa ja Kagu-Eesti)	SoM	Eesti Töötukassa	otsene	01.01.2018–31.12.2021	ESF	Ida-Virumaa ja Kagu-Eesti töötud ja tööandjad

Ettepanekud

- Kaaluda lõimumispoliitika detsentraliseerimist. Teenuste osutamisel jagada vastutust riigi ja kohalike omavalitsuste vahel.
- Eesti eri piirkondade aktiivne koostöö ja parimate praktikate tutvustamine.
- KOVide võimestamine, delegeerides osa välismaalaste kohanemise toetamise teenuseid inimesele lähemale ehk kohalikule tasandile (nt arendada välja KOVide rändekoordinaatorite võrgustik).
- Suurendada KOVide, katusorganisatsioonide ja kodanikuühenduste suutlikkust pakkuda teenuseid välismaalastele.
- Toetada uussisserändajate kultuuritegevust väljakujunenud rahvusvähemuste kultuuriseltside ja pühapäevakoolide rahastamise süsteemi raames.
- Laiendada keeleõppevõimalusi KOVides (regionaalne probleem Ida-Virumaal).
- Toetada spordikoole ja -klubisid, muusika- ja kunstikoole noortele eesti keele õpetamisel, korraldades vajadusel ka eesti keele õpet muu emakeelega treeneritele ja pedagoogidele.
- Võimestada KOVide rahvaraamatukogusid, et tagada sihtrühmadele juurdepääsu internetiteenustele ja kultuuriüritustele.

KULTUUR, SPORT, KODANIKUÜHISKOND

Kultuur

Eesmärk

Eesti elanikud orienteeruvad hästi Eesti kultuuriruumis ja väärtustavad seda, kultuuri teenused on uussisserändajatele, teistest rahvustest püsielanikele, rahvuskaaslastele ja tagasipöördujatele hästi kättesaadavad.

Olukord

Oluline on, et rahvusvähemused omandaksid nii Eesti kultuuri kui ka oma päritolukultuuri (INSA 2017). 58% teistest rahvustest inimestest ei tunne survet oma rahvuskultuurist loobumiseks ja eestistumiseks. 85% leiab, et Eestis on ruumi mitmesugustele keeltele ja kultuuridele (EIM 2017). Teistest rahvustest inimesed osalevad Eesti kultuurielus eestlastega võrreldes vähem. Erinevused ilmnevad muuseumide, teatrite, kino, raamatukogude ja kultuurimälestiste külastuses (Statistikaamet 2017). 2017. aastal käis teatris 45,7%, muuseumis 41,5%, kinos 53,8%, raamatukogus 41,1% eestlastest; teistest rahvustest inimestest käis teatris 27,9%, muuseumis 33%, kinos 37,6%, raamatukogus 25,6%. Kultuurimälestisi külastas 41,4% eestlastest ja 28,5% teistest rahvustest inimestest (Statistikaamet 2018). Üldlaulu- ja tantsupeol on osalenud 42% eestlastest ja 15% teistest rahvustest inimestest, vabariigi sünnipäeva üritustega on seotud olnud 32% eestlastest ja 15% teistest rahvustest elanikest (EIM 2017).

Väljakutse

Eesti ühiskonna kultuuriline mitmekesisus on suurenemas sisserände tõttu. Uussisserändajaid peab kiiremini kaasama Eesti kultuuriruumi pärast Eestisse saabumist. Näiteks venekeelsed uussisserändajad kohanevad kohaliku vene kogukonnaga. Riiklikud toetused rahvusvähemuste kultuuridele on osutunud tõhusaks lõimumispoliitika vahendiks, kuid rahvusvähemuste kultuuriselsid seisavad silmitsi mitmete väljakutsetega: noorte liikmete vähesus ja vähenev liikmeskond, nõrk haldusvõimekus, vähesed kontaktid eesti kultuuriorganisatsioonidega, rahvuskultuurilise tegevuse halb nähtavus Eesti ühiskonnas, seltside liikmete nõrk või puudulik eesti keele oskus.

Rahvusvähemuste kultuuriselside elluviidavate projektide seas on suur rõhk festivali- ja muusikaüritustel, samas kui muu kultuuri säilitamise jaoks oluline tegevus – muuseumide, teatrite, raamatukogude töö jne – jääb tagaplaanile. Eesti kultuuriasutused, sh nii muuseumid kui ka raamatukogud, on erinevate riiklike toetuste toel algatanud küll mitmeid olulisi lõimumisprojekte, samuti on informatsioon kättesaadav mitmes keeles, kuid nad vajaksid enam teadmisi ja kogemusi uussisserändajatega töötamiseks.

Teenused

	Teenus	Vastutav ministeerium	Teenuse osutaja	Teenuse liik	Kestlikkus	Rahastus	Sihtrühm
1.	Rahvuskultuuride toetamine	KuM	INSA, Rahva-kultuuri-keskus	otsene	jätkub	RE	teistest rahvustest püsielanikud (rahvusvähemuste kultuuriselsid ja nende liikmed)
2.	Vähemusrahvuste kultuuriautonomia toetamine	KuM	KuM	otsene	jätkub	RE	teistest rahvustest püsielanikud (kultuuri-autonomia on praegu ingerisoomlastel ja eestirootslastel)
3.	Projektid eesti keele ja kultuuri säilitamiseks rahvuskaaslaste kogukondades	KuM	INSA	otsene	jätkub	RE	rahvuskaaslased
4.	Koostöö- ja kommunikatsioonitegevuste toetamine	KuM	INSA	otsene	jätkub	RE, ESF	teistest rahvustest püsielanikud, uussisserändajad, eestlased
5.	Mitmekeelne kultuuriteenuste pakkumine (tõlkevahendid muuseumides ja teatrites)	KuM	INSA	otsene	projekt lõppes (tõlkevahendid on endiselt kasutuses)	ESF	teistest rahvustest püsielanikud, uussisserändajad, eestlased (teatrite ja muuseumide külastajad)

Ettepanekud

- Välja töötada ja rakendada Eesti kultuuriasutuste teenused uussisserändajatele ja vähelõimunud inimestele.
- Toetada KOV rahvaraamatukogudesse uussisserändajate ja rahvusvähemuste keeltes väljaannete soetamist.
- Täiendada kohanemisprogrammi kultuurimooduliga (mh rahvusvähemuste kultuuriseltside kaasabil).
- Ühendada rahvusvähemuste baasfinantseerimine pühapäevakoolide toetusega (praegu kaks eraldi teenust).
- Käivitada rahvusvähemuste kultuuriseltsidele ja katusorganisatsioonidele mentorprogramm (koostöös eesti kultuuriorganisatsioonidega) ning koolituste abil (sh meedia, kommunikatsiooni ja teavitustöö koolitused) toetada nende ettevõtlikkust, lisarahastuse otsimist, emakeele ja kultuuri tundmaõppimist jms.
- Analüüsida tugistruktuuri loomise võimalikkust, mis aitab kultuuriseltse koostöös eesti seltsidega taotleda ELi struktuurifondide rahastamist oma projektide elluviimiseks.
- Koolitada kultuurivahendajaid/mediaatoreid ja luua nende võrgustik.
- Arendada välja kommunikatsiooni- ja kultuuriturunduse teenus rahvusvähemuste kultuuriseltside tutvustamiseks.
- Toetada eesti ja teiste rahvuste kultuuriseltside, kultuuriasutuste ja ettevõtete võrgustiku tööd.
- Parandada sihtrühma informeerimist olemasolevatest rahastamisvõimalustest (nt 2–3 aasta vältel).
- Algatada rahvuskaaslaste auhind eesti kultuuri hoidmise ja arendamise eest välismaal.

Sport

Eesmärk

Soodustada teistest rahvustest inimeste ja uussisserändajate ühiskonda lõimumist ja kaasamist spordi mitmekülgsel võimaluste kaudu.

Olukord

Vabal ajal harrastab vähemalt poole tunni vältel tervisesporti kaks või enam korda nädalas 42,4% eestlastest ja 33,8% teistest rahvustest inimestest. Tervisespordiga tegeleb ainult mõni kord kuus või vähem 34,3% eestlastest ja teistest rahvustest inimestest 41,9%.. Eestlastest 49,5% on ülekaalulised ja mitte-eestlastest 54,1% (Eesti täiskasvanud rahvastiku tervisekäitumise uuring 2018). Lisaks, 31,4% eestlastest ja 19,3% teistest rahvustest inimestest käib aktiivselt rahvaspordiüritustel (Statistikaamet). Eestlaste ja venekeelsete inimeste igapäevased kontaktid vaba aja tegevustes (hobid, kultuuriüritused, sportimine) minimaalsed, vastavalt 3% ja 12% küsitluteest (EIM 2017)

Eesti spordiregistri kohaselt kuulub Eestis spordiklubidesse 181 195 inimest, kellest 104 279 on noored (31.12.2018. aasta seisuga). Spordiregister ei kogu praegu veel andmeid harrastajate rahvuse kohta¹⁷.

Teenused

	Teenus	Vastutav ministeerium	Teenuse osutaja	Teenuse liik	Kestlikkus	Rahastus	Sihtrühm
1.	Kultuuri ja spordi-koostöötegevused	KuM	INSA	otsene	jätkub	ESF	teistest rahvustest püsielanikud, eestlased, uussisserändajad

Väljakutse

Puudub detailne statistiline ülevaade organiseeritult spordiga tegelevatest isikutest rahvuste lõikes. Tulenevalt spordiala spetsiifikast, ajaloolisest taustast, piirkonnast ja treeneri emakeelest on treeningrühmad sageli rahvuspõhised ega soodusta eestlaste ja teistest rahvustest inimeste omavahelist suhtlemist. Treenerite eesti, inglise ja vene keele oskus ja nende ettevalmistus töös multikultuurilises keskkonnas on ebapiisav. Spordialaliidud,

¹⁷ Kui jõustub järgmisel aastal spordiseaduse muudatus ning andmeid kogutakse isikukoodipõhiselt, siis on võimalik rahvastikuregistrist saada andmeid rahvuse kohta.

spordiklubid ja -koolid vajavad ressursse lõimumistegevuste elluviimiseks. Lõimumisega ei arvestata strateegiliselt, teema puudub valdavalt alaliitude arengukavades.

Ettepanekud

- Lõimumist spordis kajastava statistika kogumine, et paremini planeerida tegevusi ja ressursse selle teenusvaldkonna eesmärgi saavutamiseks.
- Koostöötegevuste toetamine (nt toetus spordiorganisatsioonidele, kes viivad läbi kogukondi liitvaid projekte; rahvaspordiüritused, avatud linnalaagrite korraldamine).
- Keeleõppe spordivaldkonnale sporditegevuse kaudu (nt spordialade sõnastike koostamine).
- Eri emakeelega treenerite ja sportlaste „töövarjutamine“.
- Spordikoolides ja spordiklubides muukeelsetele noortele vahetused.
- Vene- ja eestikeelsete spordiklubide võrgustumist toetavad üritused.
- Ida-Virumaal aidata kaasa spordialade mitmekesisuse suurendamisele¹⁸.
- Mitte-eestlaste kaasamine regulaarsesse treeningtegevusse ja rahvusspordiüritustele.

Kodanikuühiskond

Eesmärk

Uussisserändajate, sh tagasipöördujate ja vähelõimunud püsielanike osalemine kodanikuühiskonnas on kasvanud.

Olukord

EIM 2017 tõi välja, et 83% eestlastest ja 87% teistest rahvustest Eesti kodakondsusega elanikest ei kuulu ühessegi ühendusse. Veelgi suurem on see näitaja määratlemata kodakondsusega elanike puhul: neist ei ole tervelt 92% ühegi seltsi ega ühenduse liige. Nõrk kodanikuaktiivsus pärssib nende soovi taotleda Eesti kodakondsust. Seisuga 01.01.2019 elas Eestis rahvastikuregistri andmetel 75 154 määratlemata kodakondsusega isikut.

EIM 2017 tulemustest selgub, et kuigi suhteliselt suur hulk uussisserändajad juba osaleb mitmesugustes tegevustes, on palju neid, kes pole üheski tegevuses osalenud, kuid sooviksid seda teha. Uussisserändajate seas on suurim soov osaleda just kolmandate riikide kodanikel.

Soov vabatahtlikus tegevuses osaleda aja jooksul väheneb, kusjuures märgatav (ajutine) tagasimineku on nende hulgas, kes on viibinud Eestis kuus kuud kuni aasta. Eesti vabaühendustel takistavad välismaalasi rohkem kaasamast ebapiisavad ressursid (aeg, rahalised võimalused, keeleoskus), organisatsiooni praktilised vajadused, hirmud ja eelarvamused.¹⁹

Väljakutse

Rahvusvähemuste kodanikuühenduste väiksema osakaalu ja aktiivsuse taga on hulk põhjusi: ühenduste tegevusvaldkonnad on suunatud eelkõige oma kogukonnale; vähene koostöö eestikeelsete kodanikuühendustega ja kaasatus üle-eestilistesse katus- ja võrgustikuorganisatsioonidesse; liikmete nõrk eesti keele oskus; üldine madalam haldussuutlikkus ja juhtimiseefektiivsus; keelelisest barjäärist tingitud piiratud juurdepääs informatsioonile; eestlastest erinevad kodanikualgatuslikud hoiakud ja suhtumine vabaühenduste tegevusse; eesti kodanikuühendustel puudub ressurss, huvi ja oskus tõhusalt kaasata teisest kultuurist pärit inimesi; uussisserändajatel on puudulikud või vähesed kontaktid Eesti vabaühendustega.

¹⁸ Eestis kokku 181 195 harrastajat 89-l spordialal. Ida-Virumaal on spordiregistri kohaselt 11 543 harrastajat 57-l spordialal.

¹⁹ Siseministeeriumi AMIF-fondist rahastatud projekt „Kolmandate riikide kodanike kaasamine kohalike omavalitsuste ja mittetulundusühingute poolt“. Selle üks alategevus oli selgitada välja Eesti vabaühenduste soov ja võimekus kaasata välismaalasi oma tegevusse.

Teenused

	Teenus	Vastutav ministeerium	Teenuse osutaja	Teenuse liik	Kestlikkus	Rahastus	Sihtrühm
1.	Maakondlikud MTÜde konsultandid (sh teenust osutatakse ka vene keeles)	SiM	MAK	otsene	jätkub		teistest rahvustest püsielanikud, uussisserändajad
2.	Vabatahtlike portaali Vabatahtlike Värav haldamine vene ja inglise keeles	SiM	Eesti Külaliikumine Kodukant	kaudne	alates 2019	RE	teistest rahvustest püsielanikud, uussisserändajad
3.	Vabaühenduste Liidu venekeelne kommunikatsiooni-tegevus	SiM	EMSL	kaudne	jätkub		teistest rahvustest püsielanikud, uussisserändajad
4.	Professionaalset ja sotsiaalset võrgustumist toetavad grupinõustamised ja üritused Eesti Rahvusvahelises Majas	MKM	IHE, WiE (EAS)	otsene	jätkub	RE	uussisserändajad, tagasipöördunud

Ettepanekud

- Luua ühine kommunikatsiooniväli ja koostööplatvormid.
- Arendada teenused eesti keelest erineva töökeelega ühendustele, nt mentorlus-, praktika-, töövarju- ja tööjõuvahetusprogrammid eesti- ja venekeelsetele organisatsioonidele.
- Kohanemisprogrammi mooduli täiendamine kodanikuhariduse komponendiga.
- Toetada noorte ideekonkursside, esseevõistlusi, kogukonnaprojekte ja teavituskampaaniaid, et suurendada nende osalust kodanikuühiskonnas.

Eestis vastutab lõimumispoliitika kujundamise eest Kultuuriministeerium koostöös partnerministeeriumidega (vt joonis 5). Kokkulepitud eesmärgid, indikaatorid, meetmed ja tegevused on kinnitatud valitsuse tasandil „Lõimuv Eesti 2020“ arengukavas. Arengukava „Lõimuv Eesti 2020“ strateegiline juht on juhtkomitee, kuhu kuuluvad sidusministeeriumide tippametnikud. Seda toetab juhtrühm, kuhu kuuluvad sidusministeeriumide, rakendusasutuste, Riigikantselei ja kodanikuühiskonna esindajad. Juhtkomitee ja -rühma tööd koordineerib Kultuuriministeerium. Arengukavas on toodud välja nii lõimumise kui ka kohanemisega seotud tegevused.

Joonis 5. Lõimumispoliitika kujundamine

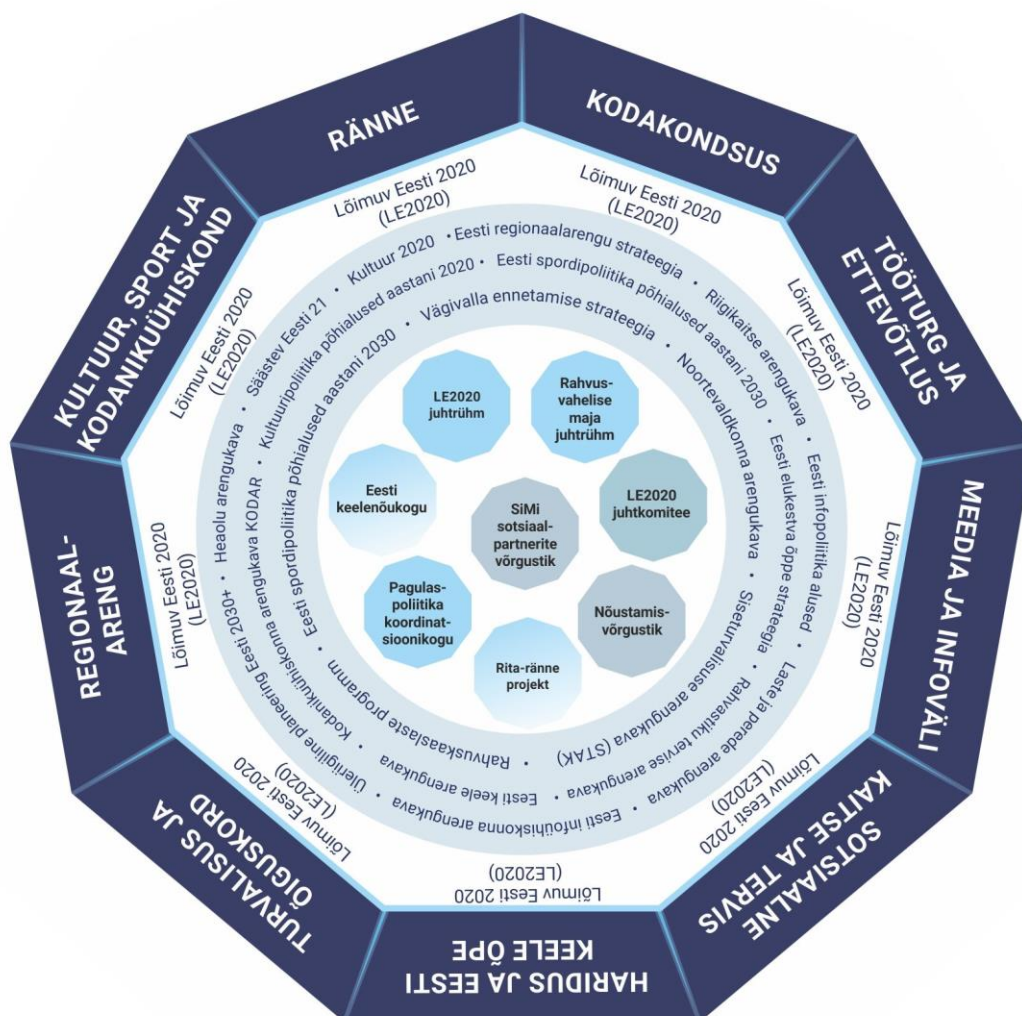

Igal aastal koostatakse aruanne arengukava eesmärkide saavutamise kohta ja kolme aasta tagant viiakse ellu Eesti ühiskonna integratsiooni monitooringut.

Arengukavas kinnitatud tegevuste eest vastutavad eri ministeeriumid vastavalt oma valdkonnale. Omavahelise koostöö tugevdamiseks on loodud mitmed võrgustikud: Eesti keelenõukogu (koordineerib HTM), lõimumisakadeemia (toimub kord aastas, korraldajaks kokkulepitud ministeerium), nõustamisvõrgustik (INSA), RITA-ränne projekt (TÜ, TLÜ, ministeeriumid), WiE ja Eesti Rahvusvahelise Maja võrgustik (MKM, EAS), pagulaspoliitika koordinatsiooninõukogu ja rahvusvahelise kaitse sotsiaalpartnerite võrgustik, uussisserändajate tugivõrgustik (juhib SiM).

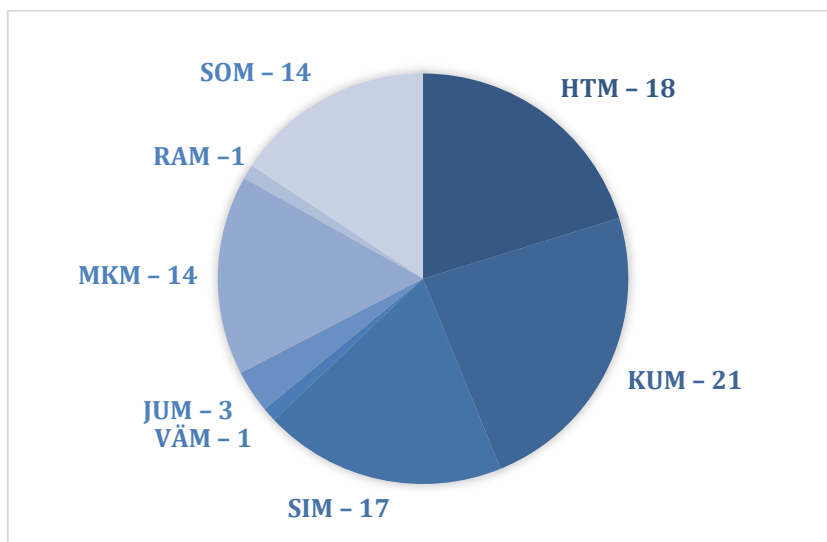
Koostööd valdkondade vahel läbi erinevate poliitikadokumentide ning koostöövormide kirjeldab joonis 6.

Joonis 6. Lõimumis- ja kohanemispoliitika koordineerimine

Kohanemis- ja lõimumisteenuste eesmärk on, et erineva keele- ja kultuuritaustaga inimesed saaksid Eestis aktiivselt osaleda ühiskonnaelus, jagada demokraatlikke väärtusi, realiseerida oma õigusi ning täita kohustusi. Analüüsis on kaardistatud 89 kohanemis- ja lõimumisteenust 2019. aasta seisuga. 59 otsest, 23 kaudset ja 7 tugiteenust on suunatud **698 671** inimesele, kes on eestlased, muust rahvusest püsielanikud, uussisserändajad ning rahvuskaaslased ja tagasipöördujad. Teenuseid osutavad erinevad ministeeriumid (vt joonis 7).

Joonis 7. Kohanemis- ja lõimumisteenuste arv ministeeriumite lõikes 2019. a

Tänapäeval ei ole Eestis päevakohane üksnes teistest rahvustest püsielanike lõimumine, vaid kasvava sihtrühmana sisserändajate kohanemine ja edaspidine lõimumine. Sihtrühmade vajadusi peab senisest konkreetsemalt määratlema, arvestades sihtrühmade tegelikku nõudlust teenuste järele ja kasutades teenusdisaini töövõtteid.

33 kaardistatud teenust rahastatakse ELi struktuurivahenditest. See tekitab küsimusi nende jätkusuutlikkusest rändesuundumuste kontekstis. Kuna vajadus lõimumis- ja kohanemisteenuste järele ei vähene lähiaastatel peab **tagama teenused ka pärast ELi struktuurivahendite rahastuse lõppemist**. Struktuurivahendite toetuse jätkumisel tuleb tagada erinevate fondide (ESF, ERF, AMF jt) sünergia ja üksteise täiendamine, pakkudes sihtrühmale eri fondide aspektidest lähtuvalt sihistatud ja koordineeritud tegevusi.

Kohanemistegevuste loomise vajadus tulenes Vabariigi Valitsuse tegevusprogrammist ja konkurentsivõime kavast „Eesti 2020“, mis arvestades Eesti olukorda ja sihtrühma vajadusi, sätestasid, et majanduse konkurentsivõime tõstmiseks luuakse soodne keskkond välistudengite ja välisspetsialistide Eestisse meelitamiseks. Suurim surve kohanemist toetavate tegevuste pakkumiseks tuli välisvärbamise kogemusega ülikoolidelt ja tööandjatelt. Viimasel ajal on uussisserändajatele pakutavate teenuste arv kasvanud, loodud on uusi infokanaleid (nt www.settleinestonia.ee) ja teenuseid (nt migratsiooninõustamise teenus PPAs). Teenuseid on arendanud ka teised asutused, loodud koostöövõrgustike toel täiendatakse üksteise teenuseid ja tegevusi: nt Eesti Rahvusvaheline Maja, eesti keele majad jm.

Sihtrühmad ei ole teadlikud olemasolevatest teenustest, kättesaadavust piirab info killustatus. Seetõttu peaks uute tegevuste käivitamise ja sildade ehitamise kõrval sama palju tähelepanu pöörama sihtrühmade teadlikkuse tõstmisele nii, et inimestel oleks lihtne aru saada, milliseid teenuseid neile pakutakse, kuidas need üksteist toetavad ning mida teenustes osalemine neile annab. Teenuste kättesaadavuse parandamiseks tuleb koondada info kõigist olemasolevatest teenustest ühte keskkonda. Samuti tuleb tagada kohanemisteenuste sujuv ühitamine lõimumisteenustega ja luua terviklahendused.

Kohanemisteenuste rakendamist takistavad ka puuduvad või nõrgad tugiteenused teenuseosutajatele, KOVide vähene valmisolek kohanemis- ja lõimumisvaldkonna küsimustega tegelemiseks, KOVide piiratud teadmised teiste osapoolte teenustest. Uussisserändajatega seonduvad KOVide tasandil järgmised olulisemad probleemid: ingliskeelset infot avalike teenuste, õigusaktide ja õiguste kohta on vähe, välismaalastest laste kaasamine haridussüsteemi, venekeelsed uussisserändajad kohanevad kiiresti venekeelsesse kogukonda, KOVi ametnike vähene võõrkeelteoskus.

Erinevalt hiljuti loodud kohanemisteenustest on lõimumisteenused jätkuks Euroopa Integratsioonifondi toel ellu viidud teenustele, nt kodakondsuseksamiks ettevalmistamise koolitus ja eesti keele õpe. ESFi rahastus võimaldas olemasolevaid teenuseid paremini siduda ning suunata sihtrühma vajadustele. Peamise uuendusena loodi keelekursuste kõrvale eesti keele praktiseerimise võimalused (keelekлубid). Samuti arendati Eesti etendusasutuste ja muuseumide tehnilist võimekust pakkuda eestikeelset sisu vene ja inglise keeles. **Samas ei ole keelekursused ja teised teenused endiselt omavahel tasakaalus.** Selleks, et inimesed keelt omandaksid, on vaja suurendada võimalusi keelt praktiseerida ja luua kontakte eestlastega.

Analüüsist ilmneb, et teavitus- ja nõustamisteenustes ning täiskasvanute eesti keele õppes esineb kattuvusi. Üheks põhjuseks võib olla rakendavate organisatsioonide piiratud võimekus pakkuda teenuseid piisavalt suures mahus, mistõttu on nõudlusele vastamiseks vajalik erinevate organisatsioonide panus. Teisalt on näha, et eri valdkondades on oma sihtrühmast lähtuvalt välja töötatud samalaadseid teenuseid. Eriti märgatav on see täiskasvanute eesti keele õppe puhul, kus sarnaseid tegevusi pakuvad mitu ministeeriumi ja nende allasutust. Üheks põhjuseks võib olla ministeeriumide omavaheline konkureerimine ja senine ebapiisav omavaheline koostöö. Viimaste aastate jooksul on ametkondlik koostöö tihenunud. Loodud on mitmeid platvorme, mis koostööle kaasa aitavad – rahvusvaheline integratsioonikonverents Tallinnas, lõimumisakadeemia, ministeeriumide ja organisatsioonide koostööpäevakud, ametnike välitööd, mitmed mitteformaalsed tööühmad lisaks ametlikele komisjonidele ning juhtühmadele. Oleme jõudnud tasandile, kus ministeeriumide ja nende allasutuste koostöö on tihe, kuid puudu jääb rakendusasutuste omavahelisest infovahetusest.

Lõimumis- ja kohanemispoliitika peab muutuma koos keskkonnaga – sisseränne Eestisse suureneb, üha enam rahvuskaslast on pöördumas siia tagasi, vähelõimunute motivatsioon eesti keelt õppida kasvab. Nende arengusuundade valguses peame läbi mõtlema vajalikud tegevused. Seni oleme pööranud rohkem tähelepanu püsielanikest vähelõimunutele, kuid jätnud lõpuni arendamata uussisserändajate ja tagasipöördujate lõimumise. Mitmed kohanemisteenused on rakendatud või väljaarendamisel, kuid nende mahud ei vasta alati sihtrühma suurusele. Senisest enam peame pöörama tähelepanu uutele tulijatele, kellel on soov jääda Eestisse, kes toodavad ühiskonnale lisandväärtust ja soovivad ühiskonda lõimuda. Kuigi aastaid on räägitud sellest, et kohanemine ja lõimumine on kahepoolne protsess, on enamik lõimumis- ja kohanemisteenuseid suunatud teistest rahvustest inimestele. Lõimumise ja kohanemise edukus sõltub ka eestlaste avatusest, mõistmisest ja panusest. **Senisest palju enam tuleb pakkuda neid tegevusi, mis kaasaksid ka eestlased.**

Käesolev kaardistus annab ülevaate valdkondlikult ning sihtrühma põhiselt pakutavatest tegevustest ja teenustest. **Edasi on vaja vaadata üle iga teenuse maht ja sisu ning hinnata, mil moel on võimalik teenuste tulemuslikkust suurendada.** Samuti on vaja üle vaadata, kas kõigile sihtrühmadele erinevates valdkondades on piisavalt tähelepanu pööratud või on midagi seni veel katmata. Kuigi ministeeriumid on teinud koostööd riigieelarve lisataotluste ettevalmistamisel, on vaja põhjalikumalt analüüsi, mis täpsustab teenuste konkreetsemad mahud, kestused ja omavahelised seosed.

Oluline on tihendada ametkondade vahelist koostööd veelgi, kaasates sellesse ka kohalikud omavalitsused. Peab suurendama KOVide, katusorganisatsioonide ja kodanikuühenduste suutlikkust pakkuda kohanemis- ja lõimumisteenuseid kohalikul tasandil: toetada eri emakeelega noorte kontakte, sh mitteformaalset keeleõpet noorsootöös ja huvihariduses; analüüsida raamatukogude ja muuseumide võimekust luua keele- ja kultuuriõppe võimalused; suurendada KOVide võimekust nii informatsiooni edastamise, koolituse kui ka lisaressursside eraldamisega välismaalastele avalike teenuste (arstiabi, kooliharidus ja lasteaiad) senisest parema kättesaadavuse tagamiseks. Asjakohane analüüs võiks oma järgmises etapis põhjalikumalt analüüsida KOVide panust ja teenuseid.

LE2020 juhtühmas ja -komitees tuleb enam tähelepanu pöörata kohanemist puudutavatele teemadele. Suuremate väljakutsete lahendamiseks on vajalik uute mitteformaalsete tööühmade käivitamine, nagu toimiti näiteks täiskasvanute eesti keele õppe või uue EL finantsperioodi plaanimisel seoses ESF vahenditega.

CENTAR *et al.* 2018. „Eesti keelest erineva emakeelega täiskasvanute eesti keele õpe lõimumis- ja tööhõivepoliitikas: kvaliteet, mõju ja korraldus“. Tallinn: Kultuuriministeerium ja Sotsiaalministeerium

Eesti täiskasvanud rahvastiku tervisekäitumise uuring 2018 <http://pxweb.tai.ee/PXWeb2015/pxweb/et/05Uuringud>

EIM 2017=Balti Uuringute Instituut *et al.* 2017. Eesti ühiskonna 2017. aasta integratsiooni monitooring. Tallinn: Kultuuriministeerium

Euroopa rändevõrgustik. 2018. Rände- ja kodakondsuspoliitika aastaraport Eesti 2018. Tallinn

INSA. 2017. „Eesti rahvusvähemuste rahvuskultuurialastes tegevustes osalemise mõju nende etnilisele identiteedile“. Tallinn: Kultuuriministeerium

Civitta. 2019. ESFi kohanemis- ja lõimumismeetme rakendamise vahehindamine perioodil 2014–2018. Tallinn: Kultuuriministeerium ja Siseministeerium (avalikustamisel)

Gravitas OÜ. 2019. „Valdkondliku arengukava „Lõimuv Eesti 2020“ rakendusplaanides perioodil 2014–2018 riigieelarvest rahastatud tegevuste vahehindamine“. Tallinn: Kultuuriministeerium

Kultuuriministeerium. 2016. Aruanne arengukava „Lõimuv Eesti 2020“ rakendusplaani täitmise kohta 2015. aastal

Kultuuriministeerium. 2017. Aruanne arengukava „Lõimuv Eesti 2020“ rakendusplaani täitmise kohta 2016. aastal

Kultuuriministeerium. 2018. Aruanne arengukava „Lõimuv Eesti 2020“ rakendusplaani täitmise kohta 2017. aastal

Kultuuriministeerium. 2019. Aruanne arengukava „Lõimuv Eesti 2020“ rakendusplaani täitmise kohta 2018. aastal (avalikustamisel)

Mägi, Kadi 2018. Doktoritöö „Ethnic residential segregation and integration of the Russian-speaking population in Estonia“. Tartu: Tartu Ülikool

Pohla, Triin *et al.* 2016. „Eesti tööturu rahvuslik ja keeleline jaotus“. Tartu: Balti Uuringute Instituut

PPA. 2019. Politsei- ja Piirivalveameti elamislubade statistika 1.04.2019 seisuga

Rahvastikuregister. 2019. Registreeritud elanike statistika seisuga 1.04.2019

Rebane, Kristina *et al.* 2015. Riigi õigusabi süsteemi korraldamise stsenaariumid. Tallinn: Justiitministeerium

SA Poliitikauuringute Keskus Praxis *et al.* 2011. Eesti ühiskonna 2011. aasta integratsiooni monitooring. Tallinn: Kultuuriministeerium

Siseministeerium (2019). Rändestatistika ülevaade 2014–2018. Tallinn

Spordiregister www.spordiregister.ee

PRAXIS. 2018. „Ravikindlustus valitutele või ravikaitse kõigile – kuidas täita lüngad Eesti ravikindlustuses?“. Tallinn: Sotsiaalministeerium

Statistikaamet (2017). Vähemalt 15-aastaste kultuurielus osalemine viimase 12 kuu jooksul rahvuse ja kultuurivaldkonna järgi.

Statistikaamet (2018a). TT333: hõiveseisund soo, vanuserühma ja rahvuse lõikes

Statistikaamet (2018b). Tööjõu-uuring. Kättesaadav <https://www.stat.ee/toojou-uuring> (02.07.2019)

Statistikaamet (2018c). Andmebaasi andmed seisuga 1. jaanuar 2018 ja 9. mai 2018

Statistikaamet (2018d). Kultuuris osalemise statistika andmebaas

Statistikaamet (2019) „Rahvastik – Rahvastikunäitajad ja koosseis – Rahvaarv ja rahvastiku koosseis“. Kättesaadav https://www.stat.ee/sab-uuendus?db_update_id=22284 (02.07.2019)

SMIT (Siseministeeriumi infotehnoloogia- ja arenduskeskus) andmebaas

Tartu Ülikool ja Balti uuringute Instituut (2015). Rahvuskaaslaste programmi mõju-uuring. Tartu: HTM

Töötukassa (2019). Registreeritud töötud maakonna lõikes ja registreeritud töötute osakaal tööjõust seisuga 30. aprill 2019